

...Kort en goed, de sinjo's zijn onze broeders, en wij moeten hen als broeders behandelen. Waar eene scheiding noodig is tusschen belangen van Europeanen en inlanders, daar moeten wij hen naast, niet tegenover ons stellen. Jegens de meer gegoeden en ontwikkelden, die gelukkig door onze Regeering niet, evenals in Britsch-Indië, uit openbare betrekkingen zooveel mogelijk worden geweerd, kan de toepassing van dat beginsel ons niet moeilijk vallen. Zij staan in géén opzicht in ontwikkeling of beschaving bij ons achter. Toch oordeelt nog menige blanke zich iets beters of voornamers, ook dan deze halve broeders; wij kunnen er niet veel meer van zeggen, dan dat zulk een pur sang daardoor slechts zichzelf belachelijk maakt. Alleen zij, die geene deugdelijke termen voor zelfverheffing kunnen vinden, zullen deze zoeken in de kleur hunner huid, schoon die, zonder eenige verdienste hunnerzijds, hun reeds was aangewaaid toen zij nog op moeders schoot allerlei pogingen aanwendden om er minder vlekkelooze tinten aan te geven. Jegens de talrijke klasse van minder ontwikkelden onder onze halfbroeders zal daarentegen de taak zwaar zijn. Reeds al te lang liet men de armoede onder hen voortwoekeren. Het gouvernement deed, als gewoonlijk, weinig of niets. Op de breeden rug van het "particulier initiatief" werd ook dit vrachtje weer geschoven.

...Maar het feit dat zij is tot stand gekomen, dat invloedrijke mannen zich tot hare leiding hebben bereid verklaard, dat de Regeering haar heeft erkend als rechtspersoon, dat wij en vele anderen in dezen zin over de zaken denken, moge onzen noodlijdenden halfbroeders de overtuiging geven, dat onder de meeste pur sang Europeanen niet die geringeschatting jegens hen bestaat, noch die onverschilligheid voor hunne nooden, met welker voorspiegeling zij elkander maar al te dikwijls het hoofd warm maken. Laat deze gedachte hun moed geven, om met geduld eene, naar wij hopen betere, toekomst aftewachten. En laat zij, op hunne beurt, jegens de blanken niet stelselmatig gevoelens van haat en verbittering kweken, die de meeste van dezen niet verdienen.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Collectie Broosboogt no 14
Genl. - 19
Cahel

Broosboogt

2

INDISCHE KRONIEK.

— — — — —

(Overgedrukt uit *De Locomotief* van 10 October 1891.)

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Broos hoofd no 14

Gen. 2.

Schildruk, H. VAN ALPHEN, Semarang.

Indische Kroniek.

Chineezendienst.
Inlandsche oorlog op
Lombok.

Semarang, 10 Oct. 1891.

Dezelfde comédie staat te worden opgevoerd als in 1880: een strike der pandhuispachters.

Laat ik het toen gebeurde nog eens in herinnering brengen.

Nadat van 1 Jan. 1870 het licentiestelsel had gewerkt, werd bij *Staatsblad* 1880 no. 17, onder den Gouv.-Gen. van Lansberge, de pandhuispacht, te beginnen met 1 Mei van dat jaar, weder ingevoerd.

In dit nieuwe reglement werd onder art. 13 eene bepaling opgenomen, die behoorde te voorkomen dat de pandhouder, zoodra de termijn vervallen was, met snelheid het goed op vendutie bracht, waar hij steeds gelegenheid vindt, het zelf voor een prikje optekopen. Wie door onachtzaamheid of geldgebrek den termijn van inlossing heeft laten verlopen, behoort gelegenheid te hebben zijn eigendom nog gedurende eenigen tijd, tegen betaling van het verschuldigde, op te vorderen. Deze eisch van allereerste billijkheid was steeds zelfs hier in Indië erkend. Den pachter was immer verboden, de goederen te verkoopen binnen zekeren tijd na het vervallen van den termijn. Onder de oude pacht mocht te Batavia, Semarang, en Soerabaja slechts tweemaal, elders slechts driemaal 's jaars, vendutie worden gehouden. De ordonnantie op het licentiestelsel (*Staatsblad* 1869 no. 58) was nog beslister. Art. 8 bepaalde o. a.: »Geen panden worden verkocht vóór den ingang der vierde maand na den vervalldag. Tot op den dag van den verkoop kan de verpander of recht-hebbende het pand lossen.»

Niet meer dan natuurlijk was het dus, dat ook art. 13 van het nieuwe pacht-

reglement iets dergelijks schreef, maar de bepaling was niet gelukkig gekozen. Zij luidde: De verpande goederen, die binnen den beleeningstermijn niet gelost zijn, worden, na voorafgaande bekendmaking, en onder toezicht van eene door het hoofd van plaatselijk bestuur te benoemen commissie, die de bedoelde goederen met de boeken vergeelijkt, na AFLOOP van elk halfjaar, binnen een door het hoofd van plaatselijk bestuur te bepalen te bepalen termijn, in het openbaar verkocht. Zoolang de verkoop niet heeft plaats gehad kan het goed nog gelost worden, met bijbetaling van de ingevolge artikel 8 verschuldigde rente».

Dat was dus eene, schoon gebrekkige, bepaling in het belang van den inlander. Maar de Chinees zou der Hooge Regeering van Ned. Indië eens aan het verstand brengen, dat zulk eene bescherming van den Javaan tegen zijn knoeierijen niet te pas komt. De verpachting werd in 't begin van 1880 gehouden — maar de pachters bleven weg! De uitbesteding mislukte in schier alle gewesten ten eenemale. De Regeering sloeg niet alleen een dwaas figuur, maar zag ook de toekomst donker in voor de schatkist, om welke te bevoordeelen het met de wederinvoering der pacht juist was te doen geweest. Zij haastte zich dus, door middel der residenten te doen onderzoeken, wat in het nieuwe reglement den heeren Chineezzen minder naar den zin was. Enkele bezwaren bleken van ondergeschikten aard. Maar één werd ernstig opgenomen; het betrof de aangehaalde bepaling. Den Chineezzen was het niet naar den zin, dat zij de panden slechts NA AFLOOP van ieder halfjaar zouden mogen verkoopen. Immers zij zouden daardoor genoodzaakt zijn, het pand eenige dagen, weken, ja soms enkele maanden onder zich te houden, zonder voor het geleende geld rente te ontvangen. Volgens art. 8 van het reglement toch mochten zij in geen geval rente berekenen voor langer, dan den op het pandbriefje uitgedrukten termijn

van inlossing. Indien nu iemand b. v. op 15 Mei een pand had beleend, verviel dat op 15 Aug. (de kortste termijn binnen welken de aflossing moest geschieden, om recht te houden op het pand, was 3 maanden). Van dien datum tot 1 Jan. des volgenden jaars zou dan de pachter het pand nog moeten bewaren *zonder* rente. Inde ira.

Het heeft niet ontbroken aan menschen en dagbladen, die de pachters ten deze in 't gelijk stelden, en beweerden dat de Regeering eene onbillijkheid eischte door hen te verplichten, een korten tijd het pand rentelooste bewaren. Men ga echter eens na. Voor één uitgeleenden gulden mocht de pachter, volgens het bij *Staatsblad* 1880 no. 83 vastgestelde rentetarief, $2\frac{1}{2}$ cent rente rekenen in de *tien dagen*, hetgeen gelijk staat met NEGENTIG PERCENT per jaar. Deze rente mag hij nemen van uitleningen, die voor meermalen het bedrag verzekerd zijn door in zijne handen gelaten panden. Zulk een rente zou reeds hoog zijn, ook al stonden er zeer bezwarende bepalingen tegenover. Maar nu was er alleen de *zeer bescheiden* voorwaarde tegenovergesteld, dat de pandhouder den kleinen man na het vervallen van den termijn nog eenigen tijd, soms slechts enkele dagen, gelegenheid moest geven om zijn goed terug te bekommen. Was dat onredelijk? Is eene rente van 90% 's jaars voor sommen tot f 1 (verreweg de talrijksten), van 72% voor die van f 1 tot f 2, van 60% voor f 25 tot f 50, van 48% voor f 50 tot f 75, en van 36% voor f 75 tot f 100, niet blijkbaar er op berekend, dat de panden eenigen tijd moeten bewaard worden? Stel dat een pand, voor één gulden beleend, op 1 Maart moest ingelost worden, doch *»verstaan»* was. De pandhouder mocht daarvoor berekenen $22\frac{1}{2}$ cent rente over drie maanden. Voor die rente moest hij het nu *zeven* in plaats van *drie* maanden onder zich houden. Eene rente van $22\frac{1}{2}$ % in 7 maanden staat gelijk met 39% per jaar. Was dien armen man dan onrecht geschied, door hem te noodza-

ken, *tegen waardig onderpand*, geld te leenen voor NEGEN EN DERTIG percent rente 's jaars?

De bepaling tegen overhaasten verkoop was daarenten, in het belang van den inlander, hoog *noodig*. Immers het is algemeen bekend, dat de **hoofdspeculatie** der pandhuishouders is, tegen een spotprijs eigenaar der panden te worden. De venduties van pandgoederen worden, met dat doel, weinig bekend gemaakt en de concurrentie van anderen, dikwijls met heimelijke medewerking van de venduambtenaren, zooveel geweerd als maar eenigszins mogelijk is zonder de zaak te veel in den kijker te doen loopen. De pachters zelve beschouwen die toeëigening als natuurlijk; zij hangt samen met de opvatting, in vroegere tijden van *louter* willekeur niet slechts door hen maar ook door de inlanders zelve gehuldigd, dat verlies van alle recht op de panden voor den beleener eene soort van straf is wegens het niet inlossen. De Regeering kon hieromtrent geene onwetenschap voorwenden. In eene circulaire aan de residenten toch van 6 Februari 1880 liet zij zelve den 1sten Gouvernements-secretaris schrijven:

»Het schijnt» — zoo berichtte in 1857 de »Directeur der middelen en domeinen — »in »weerwil van de grootste duidelijkheid der wet, »bij vele pachters en bij den inlander een »vast begrip te zijn geworden, dat de onuit- »geloste panden den pachter toebehooren.

»Zelfs gewestelijke autoriteiten hebben nu en dan zoo gedacht.

»Ja, een der voornaamste pandjaspachters »werd door den resident ondersteund, toen hij »zich beklagde over de terugvordering van »hetgeen zulke goederen op publieke vendu- »tie meer hadden opgebracht dan de beles- »ning met renten en kosten, welk overschot »hem reeds bij voorbaat was uitgekeerd.»

»Ofschoon zulk een zonderlinge opvatting »tegenwoordig van de zijde der ambtenaren »niet meer is te verwachten, is het zeer wel »mogelijk, dat een dergelijk dwaalbegrip nog bij »verpanders bestaat.»

Nu is het duidelijk dat die, der Regeering zoo juist bekende, toelag om de panden te naasten den pandhouder zeer wordt vergemakkelijkt, indien hij zoo

snel mogelijk na het vervallen van den termijn vendutie mag houden. De zorg- of argeloze beleener wordt dan als 't ware bij overrompeling voor het voldongen feit geplaatst, dat zijn goed verkocht is voor een prijs, maar juist toereikend om de geleende som met de rente te voldoen. De bepaling van art. 13 werd dus geboden door de striktste billijkheid. En toch... de Regeering liet zich voetstoots vinden om den Chineezzen ter wille te zijn!

Ziehier de circulaire, die de zaak in orde moest brengen, en die ik als typisch staaltje van Indische wetsuitlegging na een gemaakten flater in haar geheel overneem:

CURCULAIRE aan de hoofden van gewestelijk bestuur, uitgezonderd die der Lampongsche districten, van Riouw, Menado, Amboina, Ternate, Timor en de Oostkust van Sumatra.

No. 1079 a. Batavia, 8 Juli 1880.

De bezwaren, die, volgens van de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur ontvangen mededeelingen, van verschillende zijden tegen de voorwaarden voor de verpachting van het middel der pandhuizen zijn ingebracht en waaraan in meerdere gewesten de mislukking der gehouden verpachting van dat middel zoude zijn toe te schrijven, zijn der Regeering gebleken niet van dien aard te zijn, dat zij genoegzamen grond zouden aanbieden om aan te nemen, dat het houden van pandhuizen op die voorwaarden te bezwaard zou zijn om daarvoor gegadigden te vinden. Er is dus alle reden om te veronderstellen, dat zij voorgevend zijn ter verbergung van den toelag om van de Regeering voorwaarden te verkrijgen, die voor den pachter evenzeer voordeliger zouden zijn als zij der bevolking zouden schaden. (1)

Er is echter één bezwaar, op eene verkeerde opvatting der voorwaarden gegrond, dat te goeder trouw schijnt te zijn geopperd.

De opvatting bestaat namelijk, dat slechts eens in het halfjaar vendutie van pandgoederen mag plaats hebben.

Deze meening heeft zeker te eer ingang gevonden, omdat dit onder het licentiestelsel het geval was (*Staatsblad* 1869 no. 85, art. 8) terwijl onder de oude pacht (*Staatsblad* 1849 no. 52, lett. C.) te Batavia, Semarang en Soerabaja mede slechts tweemaal, elders drie-

(1) Schijnheiliger kan het wel niet.

maal 's jaars vendutie mogt worden gehouden. Die opvatting stemt echter geenszins met de bedoeling van de voorwaarden van 1880 overeen, gelijk uit de geschiedenis van art. 13 overtuigend blijkt.

Art. 12 van de voorwaarden voor de Oostkust van Sumatra (*Staatsblad* 1875 no. 236, bijlage lett. d), die tot grondslag dienden voor de ordonnantie van 22 Januarij. (*Staatsblad* no. 17), bevatte niets omtrent een termijn, binnen welken de verkoop moet plaats hebben.

De Directeur van financiën stelde voor, den pachter meer te binden, door namelijk te bepalen dat na afloop van den beleeningstermijn de verkooping zoo spoedig mogelijk moesten worden gehouden.

De Regeering kon zich met deze redactie niet vereenigen.

Het ging toch niet aan, dat voor elk pande huis voortdurend en vele malen 's jaars verkooping zoude moeten worden gehouden.

In plaats van »zoo spoedig mogelijk» werd dus gesteld »na afloop van elk halfjaar, binnen een door het hoofd van plaatselijk bestuur te bepalen termijn.

De bepaling door het hoofd van bestuur werd noodig geacht, omdat rekening moest worden gehouden met de gelegenheid om een dag voor de vendutie te krijgen.

Het was dus kennelijk de bedoeling, dat den pachter een *verplichting* zou worden opgelegd, en hem de gelegenheid zou worden benomen om den verkoop uit te stellen van alle of van sommige pandgoederen, met het doel om des te meer kans te hebben dat het excedent van den verkoop niet gereclameerd wordt.

Die bedoeling, om hem, met aanvulling van de voorwaarden van 1875, eene verplichting op te leggen, sluit elk denkbeeld uit van beperking zijner bevoegdheid om de panden te verkoopen zoodra de termijn van lossing is verstreken en de rente dus niet meer doorloopt.

Er zou ook geene reden zijn voor zulk eene beperking. Althans zij wordt door het belang van de inlandsche bevolking niet gevorderd of gerechtvaardigd, want er is geen reden waarom het pand van den één dadelijk na afloop van den beleeningstermijn, die bijv. in het laatst van Juni eindigt, zou kunnen worden verkocht, terwijl dat van den ander nog maanden onverkocht zou moeten blijven. [2]

(2) Dit bewijst alleen dat de bepaling slecht was gekozen. In Europa wordt overal voor den verkoop een ruime termijn gesteld, om den eigenaar het recht op zijn pand zoo lang mogelijk te doen behouden.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. B. voor hoof 1 no 14
gen 4

Aldus naar de bedoelingen van den wetgever toegepast, geeft de ordonnantie in Staatsblad 1880 no 17 ook geen grond voor het bezwaar, mede door velen geopperd, dat geen renten kunnen worden berekend na den termijn van aflossing. Als toch de pandhouder kan verkoopen wanneer hij wil, is hij in staat het renteverlies, geleden doordien hij, bij niet aflossing, niet dadelijk terugkeert in het genot van het op het verkoopen goed uitgeleende geld, tot een minimum terug te brengen.

Op bekomen last heb ik de eer UEdG., ten gevolge van het telegram van Zijne Excellentie den Gouverneur Generaal van heden, te verzoeken, art. 13 1ste lid van het reglement in Staatsblad 1880 no. 17 in dien zin te willen toepassen en doen toepassen, dat die bepaling den uitersten termijn aanwijst, binnen welken de pachter *verplicht* is de daar bedoelde goederen in het openbaar te verkoopen, zoodat het dezen vrijstaat om meermalen 's jaars en ook vóór den afloop van het halfjaar, waarin de beleeningstermijn verstreekt, openbare verkooping te houden van verpande goederen, die niet binnen de bepaalde termijnen zijn gelost.

De 1ste Gouvernements-Secretaris,
FRANK.

De bedoeling zou dus geweest zijn, den pachter te dwingen de panden zoo spoedig mogelijk te verkoopen! Maar was dan den Directeur, of der Algemeene Secretarie, die het stuk redigeerden, de beteekenis der Hollandische woorden onbekend, toen zij schreven: »NA AFLOOP van elk halfjaar"? Kan dit met mogelijkheid beteekenen: »VOOR DEN AFLOOP van elk halfjaar"?

Wat verder te denken van het beroep op de voorwaarden voor Sumatra's Oostkust, die aan de bepaling voor Java het aanzijn zouden hebben gegeven, en wel omdat zij over het onderwerp . . . niets bevatten? De gedachtenwisseling, die daarop tusschen den Directeur v. finantiën en den Gouv.-Generaal zou gevolgd zijn, kan immers niet juist zijn. Want hoe zou de Directeur op de dwaze gedachte zijn gekomen, te bepalen dat de pachters ieder vervallen pand zoo spoedig mogelijk zouden moeten verkoopen, waardoor nagenoeg op iederen datum des jaars vendutie zou moeten

worden gehouden? »De regeering kon zich met deze redactie niet vereenigen" — schrijft de circulaire. Dat geloof ik gaarne; maar ik zou er bijna op willen zweren, dat bedoelde redactie nooit heeft bestaan en eenvoudig later pour le besoin de la cause is uitgevonden.

Verder: „na afloop van elk halfjaar, binnen een door het hoofd van besuur te bepalen termijn". Behoefte nog gezegd dat, indien »na afloop" nu beteekende »binnen het halfjaar", die bijvoeging »binnen een . . . termijn" onverstaanbaar werd, daar er toch een tijdstip moet zijn van het welk die termijn begon te loopen, terwijl dit bezwaarlijk de inlossdag voor ieder afzonderlijk pand kan zijn?

Voorts: den pachters zou het *uitstellen* van den verkoop moeten belet worden, omdat zij verwachten dat dan de beleeners zullen vergeten, het excedent te komen opeischen! Men stelle zich zulk een pachter eens voor. Hij heeft b. v. op een kris van f 20 f 2 voorgeschoten, en de termijn is vervallen. Indien hij het stuk nu terstond verkoopt, heeft hij zoo goed als de absolute zekerheid, het zelf tegen f 3 à f 4 te kunnen inkoopen. Indien hij daarentegen wacht met verkoopen, loopt hij iederen dag gevaar dat de beleener zijn goed zal komen opeischen volgens art. 13 van het reglement, tegen betaling van hoofdsom en rente voor hoogstens 3 maanden. En deze kans zou hij een half jaar, en langer, vrijwillig blijven loopen, alleen in de hoop dat de beleener later zal vergeten, de luttele centen te komen opeischen, die zijn pand mocht opbrengen boven de beleende som met de rente?

Dit punt werd trouwens absoluut uitgemaakt door de houding der pachters zelve. Waarom hebben Chineezzen zich tegen hetgeen zij opvatten als een wettelijk *verbod* om binnen het halfjaar te verkoopen met hand en tand *verzet*? Indien dat gedwongen uitstel van den verkoop een *voordeel* voor hen was, meende dan de Regeering dat die heeren uit pure menschenliefde de pacht zouden hebben

doen mislukken, ten einde dat voordeel te verliezen? Reeds deze enkele vraag, waarop het antwoord niet bevestigend kan zijn, werpt de geheele kunstige redeneering der circulaire in duigen.

Genoeg. De circulaire van 8 Juli 1880 is een oneer voor het Indisch bestuursbeleid van dien tijd en voor allen, die zich tot dat comediespel hebben willen leenen. De *waarheid* zou gezegd zijn in eene circulaire als de volgende:

„Zooals UEdGestr. weet, hebben wij in art. 13 van het nieuwe reglement op de pandhuispacht eene bepaling opgenomen om den onnadenken inlander te beschermen tegen den, U zoewel als ons behoudend, toelag der Chineesche pandhouders om zich de armoedige bezittingen van den kleinen man tegen een spotprijs toe te eighenen.

Wij hebben deze, evenals andere bepalingen, in de ordonnantie opgenomen wijl de gelegenheid tot beleening zijner kleine zaken voor den inlander eene *welvaart* moet blijven, ter tegemoetkoming inden uitersten nood, en nimmer mag ontaarden in een middel om hem het laatste wat hij nog bezit op wederrechtelijke wijze te ontnemen.

De Chineezzen hebben deze onze bedoeling zeer goed begrepen, en wijl de pandhuispacht door hen grootendeels wordt begeerd als middel om den kleinen man ongestraft te kunnen uitzuigen, op grond der bepaling van art. 13 *geweigerd*, voor de pacht in te schrijven.

Wel zal, zoo wij slechts toonen pal te staan voor ons beginsel, de Chinees na één of twee jaar berouwvol terugkomen, om de pacht, die hem nog langs zoovele andere slinksche wegen voordeelen biedt, terug te vragen, maar wij zouden het dan toch gedurende één of twee jaren zonder of met een zeer lage pacht som moeten stellen. Dit nu verkiesen wij niet.

Belangstelling voor den inlander is eene schoone zaak, maar zij moet ons geen geld kosten.

Het verlies zou hier wel kunnen bedragen twee of drie ton, gedurende één of twee jaar.

Bij zulk een gevaar houdt alle liefde voor den Javaan op.

Wij verzoeken U dus, de woorden, die onzen beminden Chineeschen onderdanen aanstoot hebben gegeven, uit het artikel als vervallen te beschouwen, hen hiervan in kennis te stellen, en hun beleefd te verzoeken, in ruil van onze welwillendheid, bij de aanstaande verpachting voor grove sommen te komen inschrijven.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. B. van der Hoff no 14
gen 5

Het spijt mij te moeten zeggen, dat de tegenwoordige Directeur van finantiën in de ordonnantie van 1 Juli dezes jaars (Staatsblad 1891 no. 163) op de bovenaangehaalde drogredenen zijns voorgangers den stempel heeft gedrukt, en de Gouv.-Generaal dit heeft toegelaten, waarschijnlijk wijl zijne aandacht er niet op is gevestigd. Art 13 toch der nieuwe ordonnantie bepaalt nu duidelijk, dat de pachter terstond na verloop van den inlossings-termijn *mag*, en na verloop van elk halfjaar *moet* verkoopen. Hetgeen naar ik meen in alle Europeesche pandregelingen den beleener is gewaarborgd, n. l. dat men hem een ruimen termijn laat om zijn eigendom (dat hij door bittere armoede, nalatigheid, afwezigheid als anderszins niet op tijd heeft kunnen inlossen) nog terugte krijgen, dat wordt weer den Ned. Indischen onderdaan onthouden. Het schijnt wel alsof men hier, zelfs onder goedgezinde regeeringen, er maar niet ten volle van kan worden doordrongen, dat de instellingen voor beleening een *steun* moeten zijn voordien nooddriftige, *niet* een middel om hem, door noodgedwongen, zijne schamele bezitting te doen verliezen, en het recht tot die ontzetseling nog wel zoo hoog mogelijk te verpachten aan gewetenlooze uitzuigers.

Om van dit ergelijk punt af te stappen — thans schijnen in de nieuwe regeling van 1 Juli jl. weder andere bepalingen te zijn opgenomen, die den heeren Chineezzen niet bevallen. Er is bij die ordonnantie o. a. bepaald, dat de beleener bij de beleening twee getuigen mag meebrengen; dat, bij de inlossing, aan den beleener een bewijs moet worden uitgereikt, n. l. een strook die de pachter van het pandbriefje moet afscheuren en waarop het pand, het nummer, de geleende som, de in rekening gebrachte rente, het totaal gevorderde bedrag bij de lossing moeten zijn aangeeteekend; voorts dat, behalve boeten, tegen sommige overtredingen ook gevangenisstraf of ten arbeidsstelling kan worden uitgesproken.

Enkele andere kleine wijzigingen (*) laat ik rusten. Het zullen wel de drie bovenstaande bepalingen zijn, die de pacht te Batavia en Soerabaja geheel hebben doen mislukken, en op de meeste andere plaatsen een zeer belangrijk lagere pachtschat doen bieden dan voor het triënnium 1889/91, o. a. in de residentie Semarang f 25.116 per jaar, tegen f 85.680 in 1889/91.

Ik twijfel niet, of de tegenwoordige regeering zal niet de vernederende rol willen spelen van die van 1880, die, ter wille van den pachtschat, voor den Chinees amende honorable (?) maakte. Zij zal de, in het belang der beleeners nu eenmaal opgenomene, bepalingen handhaven (mocht zij tevens een verbods-termijn voor den verkoop der panden willen invoeren!) en, zoo de gegadigden onwillig *blijven*, liever staatsinstellingen voor beleening invoeren, dan ter wille van enkele duizenden guldens het belang van den kleinen man opofferen.

Op Lombok, in naam behoorende tot Ned.-Indië, hebben de sinds lang zeer gespannen verhoudingen eindelijk geleid tot eene uitbarsting.

De twee staatkundige hoofdgroepen aldaar zijn de Balische en de Mohammedaansche. De Mohammedanen zijn de oorspronkelijke bewoners, wel te verstaan na de vroegere heidenen, onder welke evenals elders in den Indischen Archipel de Islam werd ingevoerd. In het 2de gedeelte der vorige eeuw echter heeft een Hindoe-vorst van Bali zich van Lombok meester gemaakt, zoodat het overgroot aantal Mohammedanen (Saks) sedert door de hof- of Hindoe-Balinesche partij wordt onderdrukt.

Dit op zichzelf zou reeds niet duurzaam kunnen zijn, maar bovendien is de Balinesche partij in twee onderling vijandige groepen verdeeld, n.l. eene die den echten

(*) O. a. is ook het rentetarif voor de kleinere beleeningen eenigszins gewijzigd, maar dit kan de steen des aanstoots niet zijn, want de verandering is onbeteekenend en nog eer in 't voordeel dan in 't gedeel van den pachter.

zoon van den ouden vorst, den troonopvolger Ratoe Agoeng K'toet is toegedaan, en eene andere die een zoon bij een bijwif, Anak Agoeng Wade Djilantiek, aanhangt. Voeg hier nog bij dat de beruchte Arabier Said Abdallah grooten invloed op den vorst had verkregen, tegen de beide andere partijen intrigeerde en het Mohammedaansche (zwaar belaste) element meer gewicht in de schaal heeft doen leggen, dan begrijpt men dat slechts een kleine vonk noodig was om in deze brandstoffen de vlam te zetten. Welke die vonk is geweest, weet men nog niet, maar zooveel schijnt zeker dat de Mohammedaansche inboorlingen het juk der vreemde overheersching willen afwerpen en daarin aanvankelijk voorspoedig slagen.

Daar de strijd niet ons bestuur geldt houdt onze Regeering zich, schoon er eene Nederlandsche residentie bestaat die »Bali en Lombok» heet, alsof de zaak haar niet aangaat, en dat is waarschijnlijk het wijste wat wij in de geldende omstandigheden kunnen doen. C'est triste mais vrai. Slechts heeft de Regeering, ter observatie en tot bescherming zooveel noodig van Nederlandsche onderdanen, het oorlogsschip *Java* naar de wateren van Lombok gezonden.

P. B.

INDISCHE KRONIEK.

Niet weer morsen in de goot.
Geen immenging in Lombok.
Beknibbelingen.
Beter laat dan nooit.
Tijd gewonnen, veel gewonnen.

Semarang, 16 April 1892.

(Overgedrukt uit *De Locomotief* van 16 April 1892.)

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. B was hoofd no 14
no 6

Sneldruk, M. VAN ALPHEN, Semarang.

Indische Kroniek.

**Niet weer morsen in de goot.
Geen immenging in Lombok.
Beknibbelingen.
Beter laat dan nooit.
Tijd gewonnen, veel gewonnen.**

Semarang, 16 April 1892.

De tegenwoordige resident der Padangsche Bovenlanden, de heer G. A. Scherer, is altijd de groote voorstander geweest van eene scheepvaartregeling voor Atjeh. In 1883 en 1884 werd zulk eene regeling op zijn initiatief toegepast. Ten vorigen jare (20 Januari) hield hij er te 's Hage nog een voordracht over in het Indisch genootschap. Zoo dus de regeering er over dacht, weder eene scheepvaartregeling intevoeren, was het natuurlijk dat zij den resident Scherer raadpleegde en zelfs hem de organisatie er van opdroeg.

Hiermede nu is men, volgens een bericht van de *Javabode* dat den indruk maakt juist te zijn, op 't oogenblik te Buitenzorg bezig. De heer Scherer is uit zijn gewest ontboden en heeft over het onderwerp reeds verscheidene conferenties gehad met den Gouverneur-Generaal.

Het karakter van zulk eene regeling is, naar men weet, het volgende. Men wil den handel der Atjeh-kust zooveel mogelijk vrijlaten, n. l. zoover hij onze krijgsverrichtingen en belangen niet kan benadeelen. Om de laatste reden wordt de uit- of invoer van enkele artikelen (wat den invoer betreft met name die van wapenen en munitie) verboden. Om de handhaving dezer bepalingen te controleeren wijst men slechts enkele plaatsen langs de kust aan (in 1884 waren het Oleh-leh in Groot Atjeh; Segli, Samalangan, Telok Semawé en Edi ter noord- en oost kust; Malaboeh en Tam-

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. B. 2005 hoofl no 14
5m - 7

pat Toean ter westkust), van waar mag worden uit- of waarheen mag worden ingevoerd. De gemeenschap tusschen die plaatsen, waar ambtenaren van ons zijn gevestigd, en de overige kust mag niet anders plaats hebben dan over land, of langs de kust met vaartuijjes die een zekere tonnenmaat niet te boven gaan, zoodat zij zich niet kunnen wagen aan de groote vaart. Die vaartuijjes moeten zijn voorzien van een pas van het hoofd van het betrokken landschap of van onze ambtenaren, en passeeren zij een onzer posten, dan moeten zij dien aandoen om hunne papieren en lading te doen onderzoeken. Voorts moeten kruisers van onze marine tegen rechtstreekschen handel uit of naar de niet geautoriseerde havens en tegen oorlogscontrabande waken.

Dit ziet er alles zeer eenvoudig en gemakkelijk uit, maar wie zich niet met den schijn wil vergenoegen gevoelt terstond, dat het alweêr geheel aankomt op goede contrôle. Om deze *afdoend* te handhaven—en anders geeft de maatregel weêr niets — zou even groote krachtsinspanning onzer marine noodig zijn, als thans voor de blokkade van een deel der kust. Immers laat men hier en ginds, en daar, en verder, en heden, en overmorgen weer vaartuigen doorglippen, die *wel* rechtstreeks op de verboden kust varen en oorlogscontrabande inhouden, dan wordt de zoogenaamde contrôle ter opengestelde havenplaatsen geheel illusoir. De bewoners der kuststaatjes voeren daarlangs slechts aan wat zij willen gezien hebben, het overige komt rechtstreeks buiten of binnen, en wordt der oorlogspartij te Atjeh over land toegevoerd.

Dit schrijf ik maar niet in 't wilde, doch ik kan er het onverdachte getuigenis voor aanhalen van het Kol. verslag van 1885 dat, na de opheffing der scheepvaartregeling van 1883/84, op blz. 9 schreef: »Reeds sedert meer dan vijf jaren bestonden er beperkende bepalingen op de scheepvaart zonder dat ons gezag er het minst door gebaat was, maar bovendien was er volstrekt geen zekerheid dat de invoer van opium en krijgsmaterieel er

door werd bemoeilijkt. Daarentegen ondervond de eerlijke handel er vele bezwaren van, en het scheen dus wenschelijk aan de scheepvaart hare vrijheid te hergeven, natuurlijk behoudens het toezicht op de naleving van de verbodsbepalingen betreffende den invoer van opium en oorlogsmaterieel."

Hoe deze laatste contrôle uitte oefenen zonder tegelijkertijd weer al de moeilijkheden in 't leven te roepen, voegt het verslag er niet bij. Men ziet intusschen dat om eene z. g. scheepvaartregeling langs de gansche Atjeh-kust afdoende te handhaven onze marine evenmin kan volstaan als voor eene strenge blokkade. Is het dus met den maatregel *ernst*, dan brengt zij in de uitputting der marine geene verbetering; is het daarentegen maar weer kinderspel, een »smoesje" om ons te ontslaan van de in een resolute bui aangevangene maritieme krachtsinspanning — dan kieze men liever den koninklijken in plaats van dezen modderweg.

Het wordt waarlijk tijd om aan al die halve maatregelen, aan al dat zand in de oogen, een einde te maken. Wil men de blokkade niet meer, of kan men haar niet meer volhouden, men geve dan den handel van en op Atjeh eenvoudig **vrij**, maar beginne niet weer eene nieuwe comédie-vertooning.

M. a. w. men kome nagenoeg tot het stelsel van kolonel Pompe. Ik betreur het weggaan van dezen gouverneur in zeker opzicht niet; hij was te eigenzinnig, te zonderling, te uitmiddelpuntig; zijne stijfhoofdige idèen omtrent onze wijze van verdediging in Groot Atjeh, en andere, zouden ons waarschijnlijk nog veel kwaad hebben gedaan. Maar wat de kust betreft, geloof ik dat hij den steen der wijzen had gevonden. **Vrije handel aan den Atjeher** — ziedaar het tooverwoord. Men stelle zich voor dat Philips of Cromwell nimmer onzen godsdienst noch onzen handel hadden bemoeilijkt — zouden onze voorvaderen die menschen zoo hebben gehaat, ja zouden de 80-jarige en de Engelsche

oorlogen niet zijn doodgebloed, zoo zij al ooit waren begonnen? In zijn godsdienst nu laten wij den Atjeher vrij, ja wij bouwen tempels voor hem. Maar zijn niet minder dierbaar kleinood, zijnen handel, hebben wij hem nooit ongestoord gelaten. Welnu, probeeren wij dat eens. Richt Poeloe Weh in als het Nederlandsch handelscentrum te Atjeh. Noodig de Nederlandsche Handelmaatschappij — waarin dan tevens wat nieuw leven wordt gebracht — uit om, met krachtigen steun van het Gouvernement, aldaar eene factorij te vestigen, waar op loyale wijze handel wordt gedreven met den Atjeher van de kust, hem de hoogst mogelijke prijs betaald voor zijn peper, op de voordeeligste wijze hem zijne invoer-artikelen worden verstrekt, inclusief opium. Stel nu alle potentatjes van de kust in wetenschap, dat hun handel geheel zal worden vrijgelaten, maar dat die en die voorrechten (titels, vrijdom van alle lasten, des noods waar het pas geeft een jaarlijksche toelage) hun zullen worden verleend indien zij en hunne onderdanen hun peper uitvoeren naar Poeloe Weh, waar zij, bij korter traject, een hooger en even hoogen prijs er voor zullen bedingen als te Penang, en tevens hunne benoedigheden ook te Poeloe Weh inslaan. Ik zou er wat onder durven verdedden, dat binnen eenige jaren de kusthandel zou zijn verlegd naar Poeloe Weh, welke plaats dan tevens allengs kan worden ingericht voor pleisterplaats in de groote vaart, door een kolenstation, dokwerken enz.

De schaduwzijde van deze koene handelwijze zou zijn, dat in den eersten tijd, zoolang de nationale haat nog aan het zieden bleef, geweren, kruut en kogels in grooteren getale te Atjeh zouden worden ingevoerd. Daaraan kan men echter van de zeezijde tóch weinig doen, of wel met offers — zoals de blokkade — die onze maritieme kracht te boven gaan. Men moet dus die meerdere wapenen bestrijden uit onze eigene gewapende stellingen. De bezetting in Groot-Atjeh en op

de buitenposten, die nog noodig mochten worden geacht, moet in dien overgangstijd worden versterkt. Aan de postcommandanten moet de noodige vrijheid van handelen worden gegeven; tegen eene tuchtiging buiten de linie moet in zekere gevallen niet worden opgezien. De communicatie van binnen de linie met daarbuiten moet zoo streng mogelijk worden gecontroleerd, iedere zonder verlotf gewapende Atjeher neêrgeschoten. Daar, op het oorlogsterrein, geen genade of pacificatie; buiten, in het handels-terrein, vrijheid en toenadering. De lust tot invoer van oorlogstuig, dat toch altijd veel geld kost, zal dan gaandeweg afnemen, want wil een geweer iets beteekenen, dan moet er toch altijd een man zijn om het afteschieten, en die mannen zouden door dit stelsel verminderen. De vijanden langs de kust zouden door de toenemende handelsrelaties met Hollanders te Poeloe Weh steeds in aantal afnemen; de toevoer van kwaadwilligen naar groot-Atjeh zou ophouden, en de fanatieken die het daar nog volhiielden zouden steeds met bebloede koppen afdeinzen. Ik erken volkomen dat een Atjeher met een goed geweer gevaarlijker is dan een met een donderbus of de enkele klewang, maar ik geloof dat al minder en minder Atjehers het geweer tegen ons zouden opnemen.

Onze marine zou door dit stelsel nagenoeg geheel vrijkomen. Slechts enkele oorlogsvaartuigen zouden noodig zijn om mogelijke vijandigheden ter zee tegen tegaan, hetgeen, in verband met het motief van den Atjeh-oorlog, tóch nog vele jaren het geval zal zijn.

Er wordt iets mede gewaagd, ik geef het toe, n. l. heftiger aanvallen in den eersten tijd op onze geconcentreerde stelling, en de *mogelijkheid* dat wij, trots al onze pogingen, den handel niet naar Poeloe Weh kunnen verleggen. Doch de vijandelijkheden in Groot-Atjeh kunnen wij best het hoofd bieden, en het euvel van een *slependen* Atjeh-oorlog is zóó groot, dat zelfs eene teleurstelling het

niet veel erger zou kunnen maken. Ik voor mij, indien ik minister van koloniën was, ik vroeg er de machtiging voor van de koningin, en deed het dan, liefst met maar des noods ook zonder de goedkeuring der kamer: Poeloe Weh bevestigd en ingericht als factorij, de linie van Kota Radja tegen alles bestand gemaakt, de kust geheel vrij gelaten, deugdelijke voordeelen voor den handel van daar op Poeloe Weh.

De stand van het vraagstuk onzer inmenging in den Lombokschen burgeroorlog is nu deze, dat de plaats wordt geobserveerd door een onzer oorlogschepen.

Tot een bepaald ingrijpen onzerzijds zal het echter, naar ik geloof, niet komen. De gouverneur-generaal wil daar niet aan. De vroeger door mij van de *Javabode* overgenomen en in afkeurende zin besprokene lezing, dat de gouv. generaal in deze niet durfde beslissen maar de verantwoordelijkheid wilde afschuiven op minister van Dedem, meen ik, volgens nadere inlichtingen van iemand te Batavia die het kan weten, als onjuist te moeten herstellen. De gouv. generaal wil niet tusschenbeiden komen op Lombok; in dezen zin heeft hij beslist, en wel tegen het advies van den Raad v. Indie.

Hiervan is natuurlijk den minister mededeeling gedaan, maar eene beslissing is van die excellentie niet gevraagd. De gouv. generaal wil zich niet laten dwingen tot een maatregel, dien hij, bij de inspanning die de Atjeh-oorlog ons kost, gevaarlijk en onraadzaam acht. Hij moge het ten deze mis of raak hebben — waar is het dat hij zelfstandig heeft beslist, en dus het verwijt van afschuiving op den minister onbillijk was.

Wat nu de wenschelijkheid zelve der tusschenkomst betreft — ik ben van de verhoudingen op Lombok niet genoeg op de hoogte om daarover een oordeel te durven uitspreken, maar zooveel is zeker dat de Atjeh-ramp en de Flores-tegenspoeden driedubbele bedachtzaam-

P. 14
n. 14
gen 8

heid in een landvoogd, vóór hij ons een nieuwen oorlog op den hals haalt, ten volle rechtvaardigen.

Het is gemakkelijk te schreeuwen: toon uwe kracht!—maar niet de schreeuwers, doch de gouverneur-generaal draagt voor de geschiedenis de verantwoordelijkheid.

In het *Bat. Nieuwsblad* kwam onlangs een opstel voor over bezuinigingen op het onderwijzend personeel, in uittreksel te vinden in ons persoverzicht van 8 April, waaromtrent ik hier eenige opmerkingen laat volgen.

Volgens die courant zou door wijziging in de inkomsten van het personeel, werkzaam bij het lager onderwijs, eene besparing worden verkregen van ongeveer een ton. Zijn de mededeelingen, aan het blad gedaan, juist, dan moet het bedrag niet onbelangrijk hooger worden gesteld. Niet minder dan f 156 000 zal bespaard worden, en wel f 44.900 op de inkomsten van het mannelijk en f 142 000 op die van het vrouwelijk personeel, welk bedrag, verminderd met f 33.300 aan premies op het bezit van bijacten, een eindcijfer van ruim f 156.000 geeft ten bate van het gouvernement.

De onderwijzers zijn er het beste aan toe. Te Batavia zijn, volgens den Regeerings almanak, op dit oogenblik werkzaam 7 onderwijzers der 1e klasse, 8 der 2e kl. en 11 der 3e kl.

De huishuurindemniteit bedraagt f 100.— de tractementsvermeerdering f 50.— dus bij intrekking der eerste wordt eene besparing verkregen van $26 \times f 600 \dots \dots f 15600$. 's jaars, alleen te Batavia.

Te Buitenzorg, Meester Cornelis, Semarang, Soerabaia en Pasoeroean, waar de huishuur f 80 's maands bedraagt, is de besparing f 360 per jaar. Op genoemde plaatsen zijn 45 onderwijzers werkzaam. Zij verliezen dus $45 \times f 360 \dots \dots f 16200$.

Op de overige plaatsen in

Ned Indië, waar f 60 — per maand huishuurgenoten wordt, wordt ten bate der schatkist door 229 onderwijzers $229 \times f 120 = f 27480$ bijeengebracht.

De bepaling, dat het aandeel in de schoolgelden niet meer dan f 300 's jaars mag bedragen, geeft den lande nog een voordeel van $\dots \dots f 2411$.

Total f 61.691.

Aan 48 onderwijzers der derde klasse in het bezit der hoofdacte zou f 300 's jaars meer toegekend worden, zoodat het totaal bedrag, waarmede het inkomen der 300 in dienst zijnde onderwijzers verminderd zou worden, f 47300 bedraagt of gemiddeld f 157 per hoofd.

Hiertegenover staat, dat het minimum pensioen met f 150 wordt verhoogd, waarvoor de rechthebbenden echter ook behoorlijk mogen contribueeren en in de maanden Januari en Februari 1894 zal hun f 50 worden gekort in voldoening aan Art. 16 en 19 van het reglement voor het civiel wed. en weezenfonds. Ook zullen de jongere onderwijzers in den vervolge geen aanspraak meer hebben op gratis geneeskundige behandeling.

Erger zijn de onderwijzeressen er aan toe. Deze zouden geen huishuur meer ontvangen, en verstoken blijven van traktementsvermeerdering.

We kunnen het haast niet gelooven, want die bepaling zou al te bar zijn. Er zijn 20 onderwijzeressen die f 100, 45 die f 80, en 109 die f 60 's maands huishuurindemniteit genieten. Worden die toelagen niet meer uitgekeerd, dan zijn de inkomsten van alle onderwijzeressen f 145.680 besnoeid. Hierbij moet nog gevoegd worden f 848.80, die op de aandeelen in de ontvangen schoolgelden worden ingehouden. Vermindert men die som met f 4500, die 15 onderwijzeressen zouden ten goede komen voor het bezit der hoofdacte, dan blijkt het dat de inkomsten der onderwijzeressen met f 142028 's jaars zouden worden

verminderd. Dit aanzienlijk bedrag komt ten nadeele van 174 onderwijzeressen of $\pm f 820$ per jaar en per hoofd.

Aldus f 47000 door de onderwijzers en f 142000 door de onderwijzeressen, te zamen f 189000. Wordt dit bedrag met de premie op de bijacten (f 33300 's jaars) verminderd, dan blijkt dat het totaal van de besparing, door het Ned. Ind. gouvernement verkregen, nog meer bedraagt dan het jaarlijksch inkomen van den gouverneur-generaal en voldoende zou zijn voor de tractementen van alle leden van den raad van Indië.

Zonder ons nu te verdiepen in de mogelijke gevolgen van dien maatregel, is de vraag toch zeker gewettigd of »het billijkheidsgevoel van den raad van Indië, waarop voorstellen van nog wijdere strekking, door den directeur van O. E. N. gedaan, zijn afgestuit» tegen zulk eenen stoot is bestand geweest.

Eene onderwijzeres in Nederland, die, gevolg gevende aan eene oproeping voor den dienst in Ned. Indië, er op rekende dat zij een minimum inkomen van f 185 genieten zou, wordt ál te veel misleid, als zij na een twee- of driejarig verblijf hier te lande dat inkomen met 30% ziet verminderd. Van f 125 's maands minus alle mogelijke kortingen kan een fatsoenlijk meisje niet leven. 't Is waar dat ieder ambtenaar de verklaring teekent, dat hij of zij zich onderwerpt aan alle bestaande of nog te maken bepalingen, doch even waar is het, dat men geen voorbeeld kan aanwijzen van vermindering van inkomen, aan eene bepaalde categorie van ambtenaren toegevoegd, die tevens terugwerkende kracht verkreeg. Toen eenige jaren geleden de toelagen voor het bezit van bijacten werden ingetrokken, bleven zij, die reeds in het genot er van waren, in dat bezit gehandhaafd.

Is het geheele bericht van het *Bat. Nhd.* geen canard, dan hopen we toch dat de correspondent op enkele punten verkeerd is ingelicht.

Volgens het laatst verschenen schoolverslag werden in 1890 aan tractemen-

ten en huishuurindemniteiten f 1.721.875 uitbetaald. De voorgestelde korting bedraagt dus bijna 10%. Het voorbeeld van Portugal om op elk departement 10% te bezuinigen zou dus in Indië voor het onderwijs worden gevolgd. Daar echter treft die maatregel alle ambtenaren, bij de ministers te beginnen, die in het belang van eene uitgeputte schatkist een deel van hunne inkomsten afstonden; hier zou hij voornamelijk drukken op jeugdige, alleenstaande vrouwen.

Is het bericht juist, dan heeft directeur van der Kemp zich wél een gehoorzaam en ijverig dienaar getoond (op kosten van anderen) van de bekrompen politiek, waardoor minister van Dedem het verbroken evenwicht in de Indische finantiën meent te kunnen herstellen.

Behalve de lang verwachte bevorderingen in »het militair» zijn Woensdag j. l. eindelijk ook afgekomen eenige zeer noodige overplaatsingen. Hier te Semarang althans was het nu reeds bijna twee maanden dat het plaatselijk commando onbezet bleef. Gelukkig was het bij den bataljonscommandant, majoor Gobée, die het waarnam, in goede handen, maar toch mocht het departement van oorlog wel wat meer spoed maken om zulke belangrijke posten in een garnizoen als Semarang te bezetten. De nieuw aangewezen titularis is de luitenant-kolonel Leijssius, en de kapitein (thans majoor) Hamerster zal bij den staf alhier worden vervangen door den kapitein Grevers.

∴

Ten slotte iets nieuws op opiumgebied. Er zal weer eens eene »commissie» worden benoemd. Voor de verdere samenstelling namelijk van een ontwerp tot organisatie eener recherche ter bestrijding van den sluikhandel in opium in de gouvernements-landen van Java en Madoera zijn in commissie benoemd: de resident van Soerabaja J. C. Th. Kroesen, voorzitter; de hoofdinspecteur voor de opiumaangelegenheden H. L. Ch. te Mechelen;

de resident van Soerakarta O. A. Burnaby Lautier. Indien aan de door deze commissie te doene voorstellen nu ook wordt gevolg gegeven, juich ik de benoeming der drie mannen, die het klappen van de zweep vrij wel kennen, van harte toe. Maar daar zit 't hem juist. Indien zij voor den dag komen met voorstellen, die nogal wat geld kosten—en dat kan niet anders — dan zal er weer niet in worden getreden of de zaak op de lange baan geschoven. Enfin, de minister heeft weer iets „gedaan”, en kan daarop een paar jaren teren.

Voorts is, ingevolge eene ministerieele dépeche, den directeur van B. B. opgedragen om de Europeesche en inlandsche ambtenaren bij het B. B. van instructiën te voorzien nopens... men raadt het niet in tien... nopens het aanwenden van hunnen zedelijken invloed tot bestrijding van het opiumgebruik! Vader Labiche, waar zijt gij met uw *poudre aux yeux*?

P. B.

INDISCHE KRONIEK.

Naar Lombok?

Indische toestanden.

Een model.

Voorbarig.

Semarang, 28 Mei 1892.

(Overgedrukt uit *De Locomotief* van 28 Mei 1892.)

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Ad. Broun hoofd no. 14
gen 20

Snelruk, H. VAN ALPHEN, Semarang.

Indische Kroniek.

Naar Lombok ?

Indische toestanden.

Een model.

Voorbarig.

Semarang, 28 Mei 1892.

Is er eene expeditie naar Lombok op til? Zoo ja om welke reden? Ziedaar de vragen, die men zich naar aanleiding van de geruchten dezer week in de eerste plaats stelt.

Laat ik vooraf drukken op het woord „geruchten”. Want terecht is deze aanleggenheid door de regeering met de diepste geheimhouding behandeld. Immers, moest het ten slotte tot eene expeditie komen, dan was het van het grootste gewicht dat de wetenschap hiervan niet door den trechter der maleische bladen (die zulke berichten uit hollandsche terstond overnemen) tot den vorst van Lombok doordrong vóór hij op het lijf werd gevallen. Het is daarom jammer dat er iets van in het *Bataviasch Handelsblad* is doorgelekt, maar nu die courant eenmaal heeft gemeld dat een expeditie op til is dien ik er in mijne wekelijksche kroniek iets van te zeggen.

Mijns inziens dan is de loop der zaken ongeveer als volgt geweest. De 73 jarige vorst van Lombok, naar men weet een Hindoe-Balinees (daar het, grootendeels tot den Islam overgegane, Lombok ruim honderd jaren geleden door Baliërs werd veroverd) heeft den opstand, dien zijne Mohammedaansche onderdanen of Sasaks eenige maanden geleden tegen hem begonnen, te danken aan eigen willekeur en onderdrukking, willekeur in het recht, in het heffen van belastingen, kortom in alles. Dat was ons gouvernement sindslang een doorn in 't oog, maar aan vredelievende wenken om een meer verlicht bestuur in te voeren heeft de oude

*Opitaw
Sasaks
Lombok
1891*

ratoe zich nooit veel gestoord. Reeds in 1872 weigerde hij, op het tractaat met ons den eed af te leggen, en sedert is hij een tegenstribbelaar gebleven. De voorstelling, van zijne houding gegeven in een — gisteren in de *Loc.* overgenomen — stuk van het *Amst. Handelsblad*, was zeer onjuist. De vorst heeft ons dikwijls óf oneerbiedig behandeld — zooals toen hij den resident van Bali eens op de reë liet verwelkomen door den fortuinzoeker Said Abdoellah, toen een gunsteling maar sederf wegens verraad gekrist — óf met een kluitje in 't riet gestuurd. Een paar jaren geleden bleek dit nog duidelijk bij ons protest tegen de schandelijke slaavernijgruwelen op Lombok en de behandeling, een onzer onderdanen, den Armeniaan Pattiwael, aangedaan.

Het verdroot toen reeds velen, dat de Regeering tegenover zulke feiten niet krachtiger kon optreden, maar m. i. terecht heeft zij daarin tot heden steeds gearzeld, want niet alleen is Atjeh aan den westkant ons nog een zwaar blok aan het been, maar ook was het bekend dat de rijke vorst een leger van minstens 20.000 man met uit Europa aangevoerde Snider- en andere achterlaadgeweren gereed had.

Men riskeerde dus, ons een tweede Atjeh-ramp op den hals te halen, en dit is geen kleinigheid waarover een nauwgezet landvoogd gemakkelijk heenstapt.

Toen echter de Sasaks zelf (naar ik meen eene bevolking van 800.000 à 1 miljoen zielen) te wapen liepen om het juk der dwingelandij af te werpen, heeft onze regeering wijselijk de kat uit den boom gekeken, want hare suzereniteit over tal van vorsten op de buitenbezittingen brengt geenszins de verplichting mede om het gezag dier heeren over hunne inlandsche onderdanen, hoe onduidbaar soms ook, te handhaven. Daartoe moeten zij zelve de handen uit den mouw steken. Na eenige maanden strijden is tot heden het overwicht gebleven aan de zijde der opstandelingen. Zij zijn meester van het geheele binnenland en de vorst is teruggewezen op

*1890
Protest
tegen
Lombok
vanda*

de hoofdplaats Ampenan met omstreken en zijne daarbij gelegen residentie Mataram, terwijl het tegenover op Bali liggende Karang Asem (tot zijn gebied behorende) hem hulp troepen kan leveren. In dien stand van zaken hebben blijkbaar de opstandelingen de tusschenkomst der regeering verzocht, maar de gouverneur generaal bleef huiverig en heeft zich voorloopig bepaald tot het stationeeren van een paar oorlogsschepen, om den aanvoer van te veel hulp troepen van Karang Asem te verhinderen.

Ik vind dit laatste wel wat zonderling, maar men bedenke dat deze onze houding moet zijn samengegaan of het gevolg geweest van voorstellen aan den vorst tot bemiddeling, waarbij wij voor den vervolg waarborgen eischen voor een meer verlicht en minder drukkend bestuur, op welke voorstellen de ratoe waarschijnlijk weer evenals vroeger ontwijkend of onvoldoende zal hebben geantwoord. Daarop is verschil gerezen tusschen den Gouverneur-Generaal en den raad v. Indië. De laats'e wilde reeds toen met gewapende macht de eischen aan den vorst kracht bijzetten; de Gouv. Generaal daarentegen deinsde er nog steeds voor terug, Indië blootstellen aan een tweede Atjeh — en ieder, die zich meermalen heeft geërgd aan het schelden op Loudon en van de Putte, die in 1873 volgens plicht en geweten meenden te moeten doorzetten, zal zulk eene aarzeling begrijpen.

Hoe 't zij, er was verschil van gevoelen, en hiervan is natuurlijk mededeeling gedaan aan den minister van kolonien. Indien nu de geruchten omtrent eene expeditie juist zijn, dan is dit óf een bewijs dat de heer van Dedem zich vereenigt met het gevoelen van den raad van Indië en den last heeft gezonden om aan onze vertoogen bij den vorst kracht bij te zetten door militaire macht, óf de positie van den vorst is zóóveel ongunstiger geworden dat ook de Gouverneur-Generaal thans meent, zonder gevaar van échec krachtiger te kunnen optreden.

*1892
Sasaks
vanda
Lombok
vanda*

*1892
Voorstel
Pattiwael
vanda*

Dit behoeft intusschen nog niet bepaald tot een oorlog te leiden. Het is best mogelijk dat de vorst, reeds alleen door het op de reë liggen van schepen met eenige bataljons, tot landen gereed, handelbaarder zal worden, een traktaat met ons sluit en bestuursveranderingen maakt, die waarborgen dat in 't vervolg ook zijne Mohammedaansche onderdanen niet meer zullen worden uitgezogen en op Lombok geene gruwelen meer plaats hebben als slavenmishandeling en dergelijke, die in het gebied van Ned. O.-Indie niet meer behoorden voortekomen.

Blijft de vorst daarentegen hardnekkig, dan geloof ik toch niet dat een tweede Atjeh van dezen tocht is te vreezen. Het krachtige Pali hebben wij in deze niet tegen ons, want de vorst van Lombok heeft ons — uit particuliere veeten, en niet omdat hij zoo veel van ons hield — in 1849 tegen Bali geholpen, en daarvoor tot loon Karang Asem op dat eiland gekregen. Onze troepen zullen dus, landende, slechts staan tegenover eene, wel is waar niet gering te schatten maar toch tegen eenige onzer bataljons niet opgewassene, inlandsche [macht, die bovendien de opgestane Sasaks in den rug heeft. De marine heeft dan slechts te zorgen dat van Karang Asem geene hulp troepen worden aangevoerd. Met des te meer vertrouwen mag men deze expeditie, zoo zij noodig wordt, tegemoet zien omdat, naar ik verneem, alle maatregelen ditmaal met de grootste zorg zijn genomen om haar krachtig en weluitgerust te maken.

Ik vermoed dat op 't oogenblik de laatste onderhandelingen met den ratoe plaats hebben, en het daarvan zal afhangen of de expeditie vertrekt. Komt het beslist tot vijandelikheden, dan is het zeker te betreuren dat van te voren de zaak uitlekte, want daarmede is ditmaal niet slechts gemoeid de bevrediging van een op nieuwtjes belust publiek, maar het kan het leven kosten van tal onzer brave strijders. Immers ook voor den vorst van Lombok geldt: *un homme*

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

*Col. B. 2003 heeft me 11
Sen 11*

averti en vaut deux, en bereikt hem dus het bericht eener aanstaande expeditie, dan zal hij — zoo toege en niet in zijn voornemen ligt — zich bereiden tot een wanhopigen tegenweer, die verscheidenen der onzen meer in het zand zal doen bijten.

Aan den anderen kant echter is het ook mogelijk dat dagbladberichten omtrent eene a. s. expeditie den vorst gedweeër maken bij de onderhandelingen, en aldus de vijandelijkheden voorkomen. Aldus willen wij maar hopen.

* * *
Een eigenaardige illustratie van Indische toestanden is het feit, dat een Chineesch officier bij den officier v. justitie alhier is aangeklaagd van pandelingschap, waartoe louter de volksarmoede in de woonstreek van dien officier aanleiding heeft gegeven.

Het is de luitenant Chinees van Biora, Lim King Tie, een man die uit alles geld tracht te slaan. Zoo heeft hij ook zijn voordeel gezien in de omstandigheid, dat in Biora moeders voor 50 centen, ook wel drie voor een gulden, hare kinderen aan den eersten den besten te koop aanboden. De verhalen d'zer, zoo met de ingeboren moederlijke strijdende, nooddaad worden soms beschouwd als overdrijving of jacht naar sensatie, maar ik verzeker absoluut dat het in Biora in den laatsten tijd meermalen is voorgekomen en de speculatie van Liem King Tie daaruit voortgevloeid.

Men denke nu niet dat zulks de schuld is van het bestuur der afdeeling, want dit toonde zich juist zeer vigilant. Bij de eerste bewijzen van gebrek heeft het beschikking gevraagd over gelden voor reliefworks, en die zijn toegestaan. Maar het verschijnsel van periodiek gebrek — *armoede* is er in die streken altijd — is een noodzakelijk gevolg van den agrarischen en oeconomischen toestand, het gebrek aan bevoeiing voor de sawahs, de ontstentenis van Europeesche ondernemingen (behalve een paar houtaankappen), de ongunstige ligging voor nijverheid enz. Waar, zoo-

als in Rembang, van de 200.000 bouws sawah slechts 19.000 van kunstmatige bevoeiing voorzien en de overige 181.000 geheel van den regen afhankelijk zijn, daar moet bij eene bevolking, wier voornaamste bron van bestaan en voeding de padi-cultuur is, nu en dan gebrek ontstaan, vooral wanneer er ook weinig gelegenheid is om op andere wijzen geld te verdienen. Maar bovendien knaagt ook daar in hooge mate aan de welvaart die kanker van opkoop, tegen een prikja, der nog geheel onrijpe padi, door Chineezers of anderen, waartegen maar geene staatsbladen schijnen te helpen. Ik vestig er nogeens de aandacht der regeering op, dat dit, nog meer dan of minstens evenveel als opium en andere misbruiken, de hoofdoorzaak is van de armoede der bevolking op Java. Enkele flinke *wedhono's* weten de desalieden er van terug te houden of de woekeraars krachtig naterijden, maar hoevele anders slapen niet met den Chinees onder één deken, of zijn te lauw om er veel aan te doen!

Om echter tot Lim King Tie terugtekeeren — deze luitenant dan heeft verscheidene kinderen en halfwassenen van doodarme moeders gekocht, en of in eigen dienst gebruikt of aan anderen overgedaan, zonder twijfel niet geldelijk voordeel. Is dit pandelingschap? Ik geloof neen. Het regeeringsreglement (art. 118) en de staatsbladen (1859 no. 43, 1872 no. 144 en 1877 no. 182) waarbij pandelingschap is verboden, spreken van „het nemen van aandelingen tot zekerheid van schuld.“ Bezwaarlijk nu kan men de enkele centen, door Lim King tie voor die kinderen betaald, beschouwen als eene *schuld* van de moeders aan hem, waarvoor hij de kinderen in bezit houdt. Op zich zelf, d. w. z. zoo er geen misbruiken bijkomen, is het aannemen der armeschepsels voor hen veeleer een geluk, want terwijl zij vroeger honger leden hebben zij bij den Chinees althans behoorlijk voedsel en dak. Wanneer er

dus geene misbruiken zijn bijkomen, bijv. onzedelijke exploitatie der meisjes, zal de officier v. justitie de zaak waarschijnlijk wel niet vervolgen; voor zover ik weet, is zij althans nog niet voorgebracht bij den raad van justitie.

De heeren Scherer en Deijkerhoff zijn druk bezig met de voorbereiding voor de hun opgedragen scheepvaartregeling, aanvankelijk ter Atjeh's Oostkust. Hunne taak zal niet weinig vergemakkelijkt worden door een concept, in de papieren van generaal v. Teijn gevonden, en dat goed in elkaar moet zitten, om welke reden de Gouv. Generaal heeft te kennen gegeven dat het zooveel mogelijk door de heeren moet worden gevolgd. Door bijzondere omstandigheden ben ik in staat den inhoud van dat concept medetedeelen. Het luidt in hoofdzaak als volgt.

Aan alle schepen en vaartuigen, komende van plaatsen, niet gelegen aan de Oostkust is het verboden eene andere plaats aldaar aan te doen dan Edi. Overtreding wordt gestraft met boete van f 100 tot f 10.000.

De schepen of vaartuigen, waarmede de overtreding is geschied of beproefd, zijn voor de betaling van de opgelegde boeten en van de kosten der gerechtelijke vervolging aansprakelijk, terwijl, wat de op inlandsche wijze getuigde schepen en vaartuigen aangaat, die aansprakelijkheid zich ook uitstrekt tot de lading.

Schepen en vaartuigen, niet komende van plaatsen gelegen aan de Oostkust, en een inhoud hebbende van meer dan vier kojang, zullen, wanneer zij de kust op korteren afstand dan 3 Engelsche zeemijlen genaderd zijn, beschouwd worden als het bovenbedoeld verbod te hebben overtreden, tenzij de nadering der kust mogelijk was om te Edi ter reede te komen.

Goederen, komende van plaatsen, niet gelegen aan de Oostkust, en bestemd om te Edi te worden ingevoerd, mogen den boom niet passeeren, maar worden

voorloopig opgeslagen en onder bewaaring gesteld van daartoe aan te wijzen recherche-ambtenaren in door het Gouvernement bij den boom op te richten loodsen (*hanggars*); ze worden daar aan eene nauwgezette visitatie onderworpen, alvorens vergunning wordt verleend tot vervoer naar de plaats van bestemming.

Prauwen en andere vaartuigen, die gebruikt worden bij het lossen van de gemelde goederen, zijn gehouden die rechtstreeks naar den boom te brengen.

Overtreding daarvan of poging daartoe wordt gestraft met verbeurdverklaring dier vaartuigen, benevens van hunne lading.

De kustvaart ter Oostkust, d. w. z. het onderling verkeer over zee tusschen de plaatsen, gelegen aan die kust, mag slechts geschieden met op inlandsche wijze getuigde vaartuigen, wier inhoud 15 kojang niet mag te boven gaan.

Deze vaartuigen moeten voorzien zijn van een door het hoofd van het staatje, waar het vaartuig thuis behoort, afgegeven en door den havenmeester van Edi geviseerde en geregistreerde pas; het nummer waaronder deze vaartuigen bij genoemden havenmeester geregistreerd worden, moet met duidelijke cijfers van 0.3 M. hoogte en 0.025 M. dikte in witte verf worden geschilderd aan stuurboordzijde van den boeg en in zwarte verf op het groote zeil, terwijl bovendien dit nummer op de gewone wijze moet zijn ingebrand ook aan bakboordzijde van den boeg.

Het niet nakomen van deze bepaling wordt gestraft met geldboete van f 10 tot f 500.

De vaartuigen, waarmede de overtreding is geschied, zijn met hunne lading aansprakelijk voor de betaling van de opgelegde boeten en van de kosten der gerechtelijke vervolging.

Alle vaartuigen, komende van plaatsen, gelegen aan de Oostkust, die goederen aan boord hebben, bestemd voor plantsen niet aan de kust gelegen, moeten Edi aandoen om daar aan den boom te worden gecontroleerd.

Overtreding van dit verbod of poging daartoe wordt gestraft met verbeurdverklaring van het vaartuig en de lading.

De betrekkelijke vaartuigen zijn mede onderworpen aan de bovengemelde bepalingen betreffende het voeren van een pas, de registratie en de boeten.

De vischvangst ter Oostkust mag niet anders worden uitgeoefend dan met vaartuigen, die hoogstens een inhoud hebben van vier kojang.

Deze vaartuigen mogen onder geen voorwendsel handelsgoederen aan boord hebben, en zijn verder onderworpen aan dezelfde bepalingen als boven zijn aangegeven ten opzichte van passen, registratie, viseering en nummering.

Overtreding dezer bepalingen wordt gestraft met eene geldboete van f 10 tot f 500.

De vaartuigen, waarmede de overtreding is gepleegd, zijn met alle goederen, welke zich aan boord bevinden en het vischgereedschap, aansprakelijk voor de betaling van de opgelegde boete en voor de kosten van de gerechtelijke vervolging.

Djaloers, niet meer kunnende laden dan drie personen, zijn aan deze bepalingen niet onderworpen.

Alle schepen en vaartuigen, ter reede van Edi aankomende of van daar vertrekkende, moeten zich door den havenmeester doen in- en uitklaren; de ter reede komende schepen en vaartuigen doen de ter inklaring vereischte stappen binnen 24 uren, nadat zij ten anker zijn gekomen.

Verzuim ten opzichte dezer bepalingen wordt gestraft met eene geldboete van f 10 tot f 500, zijnde het vaartuig, waarmede het verzuim is gepleegd, aansprakelijk voor de betaling van de opgelegde boeten en voor de kosten der gerechtelijke vervolging.

Ter reede van Edi mag niet anders gelost of geladen worden dan tusschen 6 uur voormiddag en 6 uur namiddag.

Overtreding wordt gestraft met boete van f 10 tot f 500, en vaartuig en lading zijn voor de betaling daarvan en van

de kosten der gerechtelijke vervolging aansprakelijk.

Aan mailstoomers, en bij uitzondering ook aan andere stoomers, kan door het hoofd van plaatselijk bestuur vergunning worden verleend om van deze beperkende bepalingen af te wijken.

De krachtens deze verordening opgelegde en voldane boeten worden ten spoedigste uitgekeerd;

a. aan den aanbrengrer of de aanbrengrers 3/7;

b. aan den aanhaler of de aanhalers 2/7;

c. aan allen, die tot het ontdekken der overtreding en het doen der aanhaling hebben medegewerkt 1/7;

blijvende 1/7 beschikbaar, ten einde daaruit, zoo noodig, buitengewone belooningen toe te kennen aan zoodanige ambtenaren en beambten, die zich ter ontdekking der overtreding bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt.

Een ieder, die in meer dan één categorie werkzaam is geweest, heeft aanspraak op een aandeel uit elke aanhaling, waarin hij zijn diensten heeft verleend.

Alle personen zijn ter zake van overtreding of verzuim ten opzichte van de bepalingen dezer ordonnantie onderworpen aan de uitspraak van den landraad of van het residentiegerecht te Kotta Radja.

Welbewezen overmacht stelt de van overtreding der bepalingen dezer ordonnantie verdachten van alle rechtsvervolging vrij.

Deze ordonnantie doet in niets te kort aan de verordeningen ter zake van invoer of vervoer van opium en van in-, uit- en doorvoer van vuurwapenen, buskruit enz., uitgevaardigd bij Gouv. besluit van 9 Juli 1879, no. 1, *Staatblad* no 216 en 217.

Het recherche personeel, dat ten gevolge der scheepvaartregeling in dienst zal moeten gesteld worden, bestaat uit een havenmeester, tevens fungeerend ontvanger, een hoofdopziener, een mandoer en twaalf oppassers.

Hier en daar las ik reeds nu ongunstige beoordeelingen van het onderzoek, door het lid in den raad v. Indië Gallois ingesteld te Menado omtrent de ontevredenheid in de Minahassa.

Het schijnt mij onbillijk, daarover reeds te vallen voordat er iets omtrent den uitslag bekend is. Wie weet, hoe uitstekend en klemmend de regeerings-commissaris de grieven der inlandsche Christenen in zijn rapport zal uiteen zetten. Blijkt het dat hij, om

den resident te sparen, de bevolking aan haar lot overlaat, de opgedreven cultuur-, heeren- en negorijdiensten vergoelijkt, billijke grieven van hoofden ter zijde stelt enz., dan eerst zal het tijd zijn om hem te veroordeelen. Nu kan iedere kritiek op zijn werk nog niet anders zijn dan insinuatie.

Γ. B.

INDISCHE KRONIEK.

**Bezint eer gij begint.
Heerendienst-onderzoek.
Rechters in eigen zaak.
v. Dorsser aan 't werk.
Tegengevallen.**

Semarang, 4 Juni 1892.

(Overgedrukt uit *De Locomotief* van 4 Juni 1892.)

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Broos heeft no 14
jun 14

Indische Kroniek.

**Bezint eer gij begint.
Heerendienst-onderzoek.
Rechters in eigen zaak.
v. Dorsser aan 'twerk.
Tegengevallen.**

Semarang, 4 Juni 1892.

Het bericht van de *Javabode*, ons Woensdag jl. overgeseind, dat het vertrekken eener expeditie naar Lombok afhangt van den uitslag der onderhandelingen van den resident, den heer Dannenborgh, die den 28sten Mei van Bali derwaarts vertrok, bevestigt mijne bij het eerste gerucht eener expeditie geuite onderstelling, dat haar vertrek nog niet was beslist, maar de regeering eerst nog een laatste poging bij den vorst zou doen om tot eene minnelijke schikking te geraken.

Dit zoo zijnde, moet worden opgemerkt dat de ruchtbaarheid, in de Indische pers aan de expeditie gegeven, nu niet alleen geen kwaad kan en derhalve de uitingen van verontwaardiging, door sommigen daarover uitgesproken, ongegrond zijn geworden, maar dat zelfs de regeering diplomatiek zou hebben gehandeld door, zooals in Europeesche landen in dergelijke gevallen meermalen geschiedt, vóór het begin der onderhandelingen een officieusen *wenk* aan de dagbladen te geven, dat eene expeditie werd gereed gemaakt. Immers de wetenschap hiervan kan, nu de zaak zulk een verloop neemt, den vorst bij de onderhandelingen slechts meer gedwee maken en, nu men hem toch zooveel tijd laat, tot zijne voorbereidselen van tegenweer weinig afdoen, daar hij bij een weigerend antwoord aan den resident toch wel alles zal doen om zich in staat van verdediging te stellen. De geheimzinnigheid der regeering heeft dus ook ditmaal

2
weer geen verdienste, en de indiscretie van het *Bat. Hande'sblad* was eer een voor- dan een nadeel.

Dat intusschen de regeering zoo bezadigd tewerk gaat en onderhandelingen tot het uiterste beproeft, vóór overtegaan tot vijandelijkheden, verdient onverdeelden bijval. Ik acht het een geluk dat wij in deze omstandigheden een landvoogd hebben, die geen oorlog begint met le coeur léger van Emile Ollivier, want hoewel de legercommandant min of meer schijnt te verkeerden in de stemming van den maarschalk Le Boeuf, die op de vraag van zijn minister-collega de Gramont, of het leger gereed was, antwoordde: »meer dan dat», en de raad van Indië niet verre schijnt van den lichtvaardigen strijdlust der fransche ministers van 1870, zou ook voor Lombok, wanneer overijld werd te werk gegaan, het woord van Thiers op zijn pas kunnen zijn: »ik ben overtuigd dat deze overijling u zal berouwen.»

Zooals ik reeds Dinsdag jl. meedeelde, is met Semarang het onderzoek naar de heerendiensten in de gewesten van Java en Madura, buiten de Vorstenlanden, afgelopen. In drie jaren tijds hebben de inspecteur Fokkens en de hem toegevoegde ambtenaren het werk volbracht. Welke verwachtingen men ook van deze regelingen al of niet moge koesteren, voor hunnen ijverigen arbeid verdienen genoemde ambtenaren, bij den in Indië maar al te gewonen slakkengang, lof.

Voor zes gewesten is thans de nieuwe regeling ingevoerd, n. l.: Kedoe, Bagelen, Banjoemas, Preanger, Krawang en Rembang. Voor drie andere, Cheribon, Madioen en Bantam zal het besluit van den gouverneur-generaal waarschijnlijk spoedig volgen, daar voor deze geene verhooging van het hoofdgeld, in verband met afschaffen diensten, is voorgesteld en de G. G. dus op eigen gezag de regeling mag invoeren.

Voor de overige echter (wellicht ook nog voor Bantam) is voorgesteld het

3
hoofdgeld, bij wijze van verplichten afkoop van diensten, te verhoogen, en daar dit eene begrootings-quaestie is moet daarover worden beslist door de Staten-Generaal. De G. G. heeft, naar ik verneem, de regeering in Nederland verzocht, hem binnen zekere grens tot die verhooging te machtigen, wat de invoering der besluiten natuurlijk zeer kan bespoedigen. Daar er schier niet aan valt te twijfelen of de kamers zullen deze posten op de a. s. begrooting goedkeuren, zal de minister die machtiging zeker wel geven.

Of nu de nieuwe regelingen, die naar men weet overal een maximum van heerendiensten stellen maar de desadienten (behoudens zorg tegen schadelijke opdrijving) laten voor hetgeen zij zijn, goede vruchten zullen dragen, zal grootendeels afhangen van de uitvoering. De regeering heeft door het onderzoek en de besluiten haren goeden wil getoond, maar daartij moet zij het nu niet laten. Zij behoort thans afzonderlijk controlepersoneel voor de heerendiensten in te stellen, dat waakt tegen misbruiken, overschrijding van het maximum, heimelijk vorderen van diensten, het afschuiven van heerendiensten op den breeden rug der desadienten enz. Wordt hiertegen niet met zorg gewaakt, dan zijn tijd en moeite vrij wel in 't water geworpen, en de regeling is er slechts eene op het papier, d. w. z. zonder veel practisch nut voor de bevolking.

De zending van den heer Gallois naar Menado is afgelopen. In het begin dezer week scheepde hij zich onder kanongebulder te Makassar in tot de terugreis, en is heden hier te Semarang doortrekkende.

Ik wees reeds in mijne vorige kroniek op het voorbarige van de publieke oordeelvellingen omtrent dit onderzoek, maar zeker is het *dat* de publieke meening in de grondigheid en eerlijkheid er van geen vertrouwen stelt.

Men acht den heer Gallois, achter de schrijftafel groot geworden, niet den ge-

4
schikten man om zulke volkstoestanden bij uitnemendheid te onderzoeken, en bovendien zegt men dat van te voren door den resident Stakman maatregelen waren genomen om de ondervragingen op de koempoelans bij de rondreis door de Minabassa gunstig te doen uitvallen, terwijl die ondervragingen geschiedden door controleurs, die natuurlijk ook al niet onpartijdig waren. Ik ontving omtrent een en ander heden een uitvoerig schrijven, waarvan ik echter eerst de waarde eens zorgvuldig wil bestudeeren. Voor het oogenblik bepaal ik mij tot de opmerking dat, om welke redenen dan ook, het wantrouwen **bestaat**. Ik voor mij acht het echter geenszins onmogelijk dat het zal worden gelogenstraf door het rapport van den heer Gallois, en daarom zou ik het zoo wenschelijk achten, dat de regeering bij deze gelegenheid eens een bescheiden begin maakte met afwijking van hare traditioneele geheimhouding tegenover de goe gemeente. Laat zij door middel der *Javasche Courant* den hoofdinhoud van 's heeren Gallois bevindingen en conclusiën eens publiek maken, en aldus de openbare meening gelegenheid geven op **goede** gronden te oordeelen.

De werkzaamheden tot het oprakbelen van bezuinigingen zijn door den president van de rekenkamer, den heer J. A. van Dorsser, reeds aangevangen. Drie kommiezen van de rekenkamer heeft hij zich daarvoor toegevoegd, wien hij naar ik hoop een behoorlijk aandeel zal geven in zijne niet alledaagsche toelage van f 500. Voorloopig vlot echter het werk nog niet erg, daar hij bij geen der departemenschefs veel medewerking vindt, waarover hij zich reeds moet hebben beklagd. De heer v. Dorsser is bij de hooge oomes te Batavia weinig in tel, en ook daarom reeds minder de geschikte man voor de hem gedane opdracht.

Intusschen strekt, naar ik uit goede bron verneem, hetgeen door hem voor

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Ad. Bronschoof no 14

sem 15

bezuiniging mag worden in aanmerking gebracht, zich niet uit tot het personeel van 's lands dienst, maar beperkt het zich tot het materieel.

Het ontwerp van den directeur van justitie tot hervorming van ons rechtswezen, indertijd door de *Loc.* in korte trekken meegedeeld, is nu gedrukt rondgezonden aan de leden van het hof en anderen, wier advies wordt verlangd, en aan dat stuk heeft de *Savabode* eenige nadere bijzonderheden ontleend, overgenomen in de *Loc.* van Donderdag j. l.

Het spijt mij, te moeten zeggen dat het ontwerp, zooals het daar ligt, mij weinig bevredigt.

Alle leden der rechterlijke macht zullen, na volbrenging van hun 63ste jaar, te oud worden geacht om recht te spreken — alleen die van het Hof, belast met de gewichtigste rechtspraak van alle, niet.

De zeer bejaarde president van het tegenwoordige Hof zal dan ook president worden van het nieuwe — waarschijnlijk een reageeren van den directeur v. justitie tegen het minder aangename gerucht, dat de geheele maatregel bestemd was om Mr. Sibenius Trip een beentje te lichten.

Den president van het Hof wordt maar even eene bezoldiging toegelegd van f 2400 's maands — volkomen onnoodig voor het ophouden van zijn rang, cuevenredig met zijn gewicht en zijnen arbeid.

De leden van het Hof terstond f 1400. Het gevolg zal zijn dat de een na den ander, na tweejarigen dienst in deze betrekking, met pensioen gaat. Thans worden zij, door de periodieke opklimming, een jaar of acht vastgehouden om hun hoogste pensioen te verdienen.

Zeer schadelijke instabiliteit zal dus het gevolg zijn.

De leden van het tegenwoordige Hof, N. B. levenslang benoemd, worden, voor zoover niet benoemd in het nieuwe, na twee jaren eenvoudig gesteld op wachtgeld, terwijl die menschen hun geheele huishouden, betalingen, toekomst, verbintenissen enz. hebben gebaseerd op het wettelijk toegezegde maximum van f 1400. In Nederland kreeg ieder, die bij de hervorming aldaar werd aan den dijk gezet, tot aan zijn dood zijne volle vroegere betaling.

Hetzelfde sans-gêne wordt voorgesteld tegenover de griffiers bij het Hof en bij de raden. Terwijl deze nu een inkomen hebben van f 1400, f 1500, f 1600, en zich daarnaar hebben ingericht, soms belangrijke onkosten van overplaatsing, verhuizing gemaakt, maatregelen genomen voor opvoeding van kinderen enz., wil men hen eenvoudig, zonder eenige schadeloosstelling, terugbrengen op f 800 en f 900!

Indië — men denke ook aan de voorstellen van den directeur van O. E. N. omtrent de onderwijzeressen — schijnt bij uitnemendheid het land te zijn van *aequitas post nummos*.

Ik kan niet anders hopen, dan dat de voorstellen van den directeur v. justitie, zooals zij ten slotte uit den dop zijn gekomen, nimmer tot wet worden verheven — tenzij met belangrijke wijzigingen.

P. B.

INDISCHE KRONIEK.

De Minahassa.

Lombok.

Semarang, 25 Juni 1892.

(Overgedrukt uit *De Locomotief* van 25 Juni 1892.)

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. B. Roosbrooff gen 14
Jun 16

Indische Kroniek.

De Minahassa. Lombok.

Semarang, 25 Juni 1892.

In mijne kroniek van 11 Juni j. l. zeide ik, dat de zending van den heer Gallois naar de Minahassa grootendeels onnoodig ware geweest, daar de regeering uit onwraakbare officieele gegevens de hoofdquaestie — den zwaren druk van gedwongen diensten en belasting op het volk — even goed kende als die bevolking zelve.

Met bedoelde gegevens had ik op het oog een rapport van 28 April 1890 van niemand minder dan den resident Stakman zelve, waarin hij de oeconomische toestanden der bevolking uitvoerig uiteenzet naar aanleiding eener missive der regeering, waarbij, zooals van alle hoofden der koffie-gewesten, ook zijne meening werd gevraagd omtrent de voorstellen der bekende koffie-commissie.

De belastingdruk — n.l. voor de 220 negorijen, bij de koffiecultuur ingedeeld, — wordt daarin door hem als volgt onder cijfers gebracht:

Evenals op Java, wordt gerekend dat één cultuurplichtige gemiddeld 70 à 80 dagen in hoog gelegen, goed beschaduwde tuinen, en 90 tot 100 dagen in lager gelegen en ijler geplante tuinen moet uitkomen.

Gemiddeld moet hij dus 85 dagen ten behoeve van de koffiecultuur werken, die, gerekend tegen een dagloon van f 0,30 (in de Minahassa wordt algemeen betaald f 0,30 à f 0,40), een bedrag vertegenwoordigen van per jaar f 25,50

De heererdiensten, dat zijn die ten behoeve van het aanleggen, herstellen en onderhouden der groote wegen enz., bedoeld in *Staatsblad* 1881 no. 193, ne-

men 30 à 36 dagen in beslag, dus gemiddeld per jaar f 10,00

Voor gemeente- of negorij-diensten, waaronder begrepen zijn de pinontoldiensten bij de negorijhoofden (elk negorijhoofd heeft namelijk het recht 3 — in grootere negorijen tot 5 — negorijplichtigen bij zich kosteloos te laten werken of tegen betaling bij anderen te laten werken; deze diensten vervangen het tractement), het aanleggen, herstellen en onderhouden van negorijwegen, waaronder ook begrepen zijn de wegen, die van de negorijen naar de hoofdwegen loopen en die de plaatsen, die niet aan den grooten weg gelegen zijn, onderling verbinden, moet de negorijman gemiddeld 40 dagen uitkomen, vertegenwoordigende een bedrag per jaar van gemiddeld f 12,00

dat is te zamen gemiddeld per jaar 155 dagen, representeerende een loon van per jaar f 47,50

Bovendien wordt eene hoofdelijke belasting geheven van alle mannelijke personen, behoorende tot de inlandsche (inheemsche) bevolking, die den vollen leeftijd van 18 jaren bereikt hebben (*Staatsblad* 1881 no. 47). Die belasting bedraagt 2 ten honderd van het inkomen van ieder belastingschuldige, met een minimum aanslag van f 6,50, zegge *zes gulden en vijftig cents* per jaar en per hoofd.

Een Minabasser brengt dus per jaar op aan heeren-cultuur en negorijdiensten. f 47,50
aan hassil. 6 50
tez. f 54,00

Tot zoover de heer Stakman. Zij, die door geringen koffieoogst tegenover deze lasten nagenoeg geen equivalent ontvangen, mogen dus met recht de zwaarst belasten van geheel

Nederlandsch Indie worden genoemd, en van de 226 bij de koffiecultuur ingedeelde negorijen is dit met 114 het geval, wijl daar de cultuur per hoofd slechts eenige katties koffie oplevert. De minieme jaarlijksche inkomsten van deze menschen in aanmerking genomen — daar zij zeer weinig tijd overhouden om voor zichzelf te verdienen — mag men zeggen dat velen hunner 30 en 40 procent van hun inkomen opbrengen aan belasting.

Uit het door den resident medege-deelde blijkt ook, dat de bewering van mijn Menadoschen berichtgever (zie de kroniek van 11 Juni) dat vele dienstplichtigen wel 200 dagen 's jaars voor het gouvernement en de hoofden moeten werken, niet overdreven is. De resident toch komt tot een „gemiddelde” van 155 diensten per jaar; het maximum der door hem zelf genoemde cijfers is echter reeds $100 + 36 + 40 = 176$, en neemt men nu in aanmerking dat de resident het bestaan van misbruiken in zijn gewest, bijv. het vorderen van heerendiensten boven de wettelijke 36 dagen (wat hij natuurlijk ontkent) en misbruik van negorijdiensten door de hoofden, niet in rekening brengt, dan mag men er zeker van zijn dat die officieel geconstateerde 176 voor velen aangroeien tot plm. 200.

Al ware het echter slechts 150, dat is bijna de helft van het jaar, dan nog is deze belasting, in streken waar de koffiecultuur zoo goed als niets oplevert, naast eene geldelijke belasting van f 6 50 als *minimum*, eenvoudig schandelijk, en in plaats van alweer te doen „onderzoeken” door een duren regeeringscommissaris, of — indien men met alle geweld weer een raad van Indie op reis wil zenden — althans afgescheiden daarvan, had de regeering terstond na 's residents rapport, d. i. dus te beginnen met 1891, de gedwongen koffiecultuur in de negorijen waar zij minder oplevert dan 1 pikol per hoofd moeten intrekken, en het minimum der hassil (bedrijfsbelasting) evenals voor

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Broer heeft no 14
van 17

Java brengen op f 1, of hoogstens op f 2 zooals voor onzen Vreemden Oosterling. Wilde men dan tevens iemand — maar dan een kenner van land en volk — naar Menado zenden, om te onderzoeken of de heer Stakman ook een eigenzinnig, hoofd, willekeurig resident is, of hij wellicht hoofden heeft gedwongen dure pakjes aanteschaffen, verdienstelijke inlanders voor het hoofd gestooten dan wel ontslagen wijl zij niet tegen hunne overtuiging wilden dansen naar 's residents pijpen, arbitraire maatregelen heeft genomen om de inning der belasting te verzekeren enz. enz. in één woord of ZHEGestr als resident van Menado behoorde te blijven gehandhaafd — à la bonne heure, dat kon op den koop worden toegegeven. Maar het **begin** had moeten zijn *niet* eene reis Gallois, doch verlichting der reeds deugdelijk geconstateerde drukkende lasten. Dit zou eene energieke regeering hebben gedaan; eene slappe, als de onze, onderzoekt en onderzoekt (zooals Verkerk Pistorius nu weer moet „onderzoeken” of de Chineezen heilzaam zijn voor de inlandsche bevolking!) schuift alles op mijnen lange baan, en treedt meermalen af, den opvolger weer stellende voor hetzelfde vraagstuk. En tien tegen een dat deze weer zal beginnen met „onderzoeken.” Is het te verwonderen dat ontevredenheid en gemor, nu in deze dan in gene streek van Indië, periodieke verschijnselen zijn?

Men zal wellicht zeggen dat de resident Stakman, die in zijn rapport zoo duidelijk de overbelasting van het volk in het licht stelde, dan toch de kwaadste voor de Minahassa nog niet is? Dien indruk krijgt men inderdaad bij de lezing van het eerste deel van genoemd rapport, maar het vervolg neemt de illusie, die men zich omtrent des heeren Stakmans bekwaamheid en hart voor de bevolking maakte, geheel weg.

Waar een volk zóó zwaar is belast als dat der Minahassa, mag het eerste voorstel van een bestuurhoofd geen

ander zijn dan *vermindering* dier lasten, niet afschaffing met behoorlijk *aequivalent* in geld. De heer Stakman echter wil de overstelpende belasting slechts vervangen door eene andere in geld, en wel zóó op een cent na uitgerekend, als viel er nie's goed te maken ja als ware het gouvernement van Ned. Indië een tapper, die vcoral geen borrel te weinig opschrijft.

Hij brengt n. l. zoowel de opbrengst der koffiecultuur als die der hassilbelasting en afkoop der heeren- en negorijdiensten onder cijfers, en wil dan die volle som door de bevolking doen opbrengen.

De koffieopbrengst (na afschrijving der tuinen die zoo goed als in 't geheel niets opleveren) schat hij op f 980 000
De hassilbelasting op » 200.000

f 1.180.000

Hiervan af voor onkosten » 607.360

Blijft f 572 640

Het onderhoud der wegen zou den Staat kosten » 351.132

Alkoop der negorijdiensten door traktementen aan de negorijhoofden » 87.720

Te zamen f 1.011.492

Deze som wil de heer Stakman nu door de bevolking doen opbrengen bij wijze van verhoogde hassilbelasting en uitvoerrechten op de producten, en wel als volgt:

Aan hassil f 700.000

» uitvoerrecht op koffie » 200.000

» » op andere producten » 100 000

Besparing door intrekking van de 2de districtshoofden » 71.480

Te zamen f 1 071.480

Het *aequivalent* is dus meer dan gevonden, maar hoe? Men kan op die wijze gemakkelijk cijfers op 't papier zetten. De Minahasser zal betalen eene belasting in geld van 6 percent van zijn in-

komen, met een *minimum* van f 18 (*), en daarbij zullen nog blijven bestaan de diensten, die wij op Java dessadiensten noemen, kleine wegen, bruggen, wacht- en politiediensten, die te zamen lang niet gering zijn (·) Op de koffie zal worden geheven een uitvoerrecht van f 10 per pikol. Zulke cijfers alleen oregen den staf over de voorstellen van den resident, maken den indruk dat men ze niet au sérieux kan nemen. Als men nagaat, dat ook in de Minahassa heel wat erfpachters zijn, en wat voor Java reeds sinds jaren is gestreden tegen een uitvoerrecht dat eerst plm. f 1 90, thans 63 cents per pikol bedraagt, kan men nagaan hoe de resident er inhakt. Terecht zijn dan ook door den gouv. generaal, in een rapport aan den minister van kolonien van 6 Juni 1891, de voorstellen van den heer Stakman grootendeels verwerpelijk genoemd (alleen een tevens door den resident voorgestelden spoorweg (!) van Menado naar Kema, met een zijtak van Ajermadidi naar Tondano of Tomohon vond bijval bij den G. G.) zonder dat echter voor ontlasting der bevolking door den G. G. zelfven iets anders wordt voorgesteld dan geleidelijke intrekking der koffiecultuur in de allerslechtste streken en de, voor Java terecht als onbruikbaar en ongelijk werkend veroordeelde, verhooging van den inkoopsprijs tot f 25 den pikol.

De houding der regeering (†) in deze Minahassa quaestie heeft dan ook alles behalve mijne sympathie. Het lijkt er veel op of ook hier, door maar telkens te »onderzoeken», de zaak op de lange baan wordt geschoven. De regeering

(*) Alsof niet zeer velen minder dan f 300 's jaars inkomen hadden!

(·) De koffiecultuur wil de resident dan vrij maken, maar daarvan zouden alleen profiteeren enkele negorijer; de geheele overblijvende bevolking wil hij, ten bate dier enkelen, zoo zwaar belasten als boven!

(†) Het zij dan de minister van kolonien of de gouv. generaal; bij ons verward regeerstelsel kan men er nooit achter komen, op wiens rekening dit of dat eigenlijk moet worden geschreven,

moest bedenken, dat intusschen meer dan 100,000 menschen gebukt gaan en blijven onder overmatige lasten, die zij door hare tot heden getoonde verknoctheid aan ons gouvernement allerminst verdienen. Ik had hier zoo gaarne eens iets gezien van die voortvarendheid, die doet denken aan indignatie over onrecht. Het tegendeel is echter vertoond. Reeds uit het rapport van den resident zelve, dateerende van 28 April 1890, bad, naar boven gezegd, de regeering kunnen zien, dat in de Minahassa een onevenredig zware druk op de bevolking rustte, en het ware de taak van den gouv. generaal geweest, reeds toen, op eigen verantwoordelijkheid en onder nadere bekrachting door de begrootingswetten, de bedrijfsbelasting te verminderen en den gedwongen aanplant van koffie in streken die nagenoeg niets produceeren (ter beoordeeling waarvan hij gerust bad kunnen afgaan op het rapport van den resident, die de opheffing noodig acht in 114 negorijen, te zamen slechts 1791 pikols produceerende in de beste jaren!) opteheffen. Men laat echter in Indië de ontevredenheid altijd tot het uiterste komen vóór men iets aan de grieven doet. Sedert het rapport van den resident zijn alweer twee jaren verlopen en alles is nog hetzelfde. De klachten uit de Minahassa werden evenwel dringender. In het laatst des vorigen jaars zond toen de gouv. generaal Ds. Wielandt (thans te Soerabaja) er heen. Dit was eene verstandige keus; Ds. Wielandt, een rechtschapen man, was lang in de Minahassa geweest, met zendelingen, hoofden en bevolking goed bekend en dus in staat, den binnenkant der dingen te vernemen, terwijl zijn karakter waarborgde dat hij geene onrechtvaardige beschuldigingen zou inbrengen tegen den resident of andere ambtenaren. Wielandt trok er heen, onderzocht alles nauwkeurig en bracht een lijvig, degelijk rapport uit. Was dat der Regeering nu genoeg om te handelen? Geenszins; er moest weer een enquête-man heen, en wel een lid in den raad

v. Indië, die er door en door een kat in een vreemd pakhuis was, van land, taal en volk niets afwist, en dan ook, zooals ik in mijne kroniek van 11 Juni aantoonde, door de controleurs eenvoudig bij den neus is rondgeleid. En wien voegde men hem in de eerste plaats als mentor toe? Een *katholieken* controleur, terwijl nagenoeg de gansche bevolking er gereformeerd is, welk onderscheid (sedert een R. K. missie enkele zieltjes op de gereformeerden is komen veroveren) daar naar men weet sterk wordt gevoeld. De geheele zending Gallois schijnt zoo onnoodig, onstaatkundig en onhandig, dat men onwillekeurig achter de schermen gaat zoeken, en denken aan toeleg om den resident en zijne ambtenaren door partijdig onderzoek tegenover de klagende bevolking in 't gelijk te stellen. Dat zou voor 't oogeblik zeker het gemakkelijkst zijn, maar tevens eene onbillijkheid die op den duur wrange vruchten moet dragen.

Want resident Stakman, met al zijne mooie rapporten en zonderlinge belasting-voorstellen, is in de hoogste mate een arbitrair en willekeurig man. Hij doet precies wat hij wil, maar liefst van uit de bergen, waar hij 9 à 10 maanden van het jaar in een heerlijk klimaat verblijf houdt, en velerlei kleine plichten ter hoofdplaats eenvoudig verwaarloost. Ook in het belang der bevolking zal op deze wijze niet hard worden gewerkt. Wegens een lichaamsgebrek steeds moetende rijden, wenscht de resident de wegen er te doen uitzien als kolfbanen, en dit is een van de oorzaken voor de verzwaring van heeren diensten. Het ontslag van Kalenkongan ligt nog steeds in het diepste mysterie gehuld; ieder zonder uitzondering te Menado, waar de oude heer algemeen gezien was, sloeg op het bericht van diens ontslag de handen van verbazing in elkander, en de resident geliefde op de desbetreffende vraag van een paar notabele personen niets anders te antwoorden dan: »hij is een doortrapte sch...». Vóór Stakman was dat echter in de eervolle

loopbaan van Kalenkongan nog nooit gebleken.

Naar alls wat ik van verschillende en zeer respectabele, onzijdige zoowel als partijdige, personen heb gehoord is de resident Stakman voor de Minabassa *niet* de rechte man op de rechte plaats. Met enkele onder hem dienende controleurs was het nog erger; er waren daaronder, die met den vinger werden nagewezen wegens hunne onbetamelijke handelingen vooral tegenover het vrouwelijk gedeelte der bevolking, wat den haat en de ontevredenheid, door de drukkende lasten gewekt, natuurlijk nog vermeerderde. Dit alles heeft de regeering zonder twijfel uit het rapport van Ds. Wielandt uitvoerig vernomen, en na lezing daarvan had zij terstond den resident en een paar controleurs naar elders moeten verplaatsen, den aanslag der bassil verminderen, gedwongen cultuur in tal van negorijen intrekken, en strenge maatregelen nemen tegen opdrijving van heeren iensten.

Van een rapport Gallois is intusschen nog niets vernomen; van maatregelen in verband daarmee nog veel minder.

Moet ik de regeering tegenover de Minabassa afvallen, tegenover Lombok blijf ik beslist voor hare houding partij kiezen, ook na de fulminante terechtwijzing van den schrijver in de *Loc.* van Dinsdag j', die zich zeer karakteristiek »VOORWAARTS!» teekende.

Wie kent niet de hombraurs, die altijd lichte »kleintjes» vragen. . . met al dermans kaarten? »Kerel, speel je die niet? Jou verd. sch. . . broek!» Maar zelf spelen deze censors, wanneer er een dikke pot instaat, niet anders dan ossen van drie matadors zesde, vijf fausjes met een paar heeren, en dergelijke.

Aan deze spelers doen mij de ijzer-vreters der jongste maanden denken, die de regeering maar nals over kop in een oorlog met Lombok willen storten. Het is eene pertinente onjuistheid, dat ons succès bij eene expeditie tegen Lombok

aan geen twijfel onderhevig kan zijn. Wij kunnen — ik spreek het niet tegen — eene flinke expeditionaire macht op de been brengen, ja zij *staat* er reeds, maar men vergeet niet dat daarmee ook onze laatste troef is uitgespeeld. De Indische krijgsgeschiedenis heeft waarlijk met genoeg voorbeelden gestaafd, dat de beste en sterkste expeditie kan uitloopen op een échec, althans op een slepend proces; ik behoef slechts één geval te noemen: onder de expeditionaire macht breekt eene epidemie uit. Wat dan, VOORWAARTS? Men vrage het alle deskundige militairen, en het antwoord zal zijn: dan zijn wij au bout de nos ressources. Eene aanvulling van eenige beteekenis, laat staan eene nieuwe expeditie, zouden wij, na reeds drie bataljons met de noodige artillerie van Java te hebben verwijderd, niet meer kunnen en mogen zenden. Wie waarborgt ons bovendien, zoo het ons door de eene of andere oorzaak mocht tegenloopen, de houding der Sasaks? Bij de tegenwoordige stemming in de Mohammedaansche wereld is het zeer de vraag, of zij op den duur, in plaats van den Hindoe-vorst, *ons* als heerschers zouden erkennen. Kortom een oorlog tegen Lombok, al blijven wij de baas, kan zeer goed slepend worden, zooals bijna alle Indische oorlogen van eenige beteekenis het waren, en dan zitten wij met twee blokken aan het been, Atjeh in het Westen, Lombok in het Oosten.

Nu is het gemakkelijk — en hier kom ik terug op mijne vergelijking met den grootsprakigen hombraur — nu is het gemakkelijk voor ieder, die geenerlei verantwoordelijkheid draagt, te zeggen: ga er op los, het zal wel lukken. Maar indien het *niet* lukt, indien een reeks van moeilijke jaren er uit voortvloeit, dan zijn al deze cordate raadgevers plotseling achter de schermen verdwenen, en slechts twee personen blijven op het toneel, om door het publiek met rotte appels te worden gesmeten: de Gouv. Generaal en de Minister van kolonien.

Ik spreek nog niet eens van onze finantiën, die ieder jaar reeds een tekort van millioenen aanwijzen, en die op zichzelf iedere oorlogsdaad, zoo het mes ons niet dreigend wordt op de keel gezet, reeds verrieden. Maar wat ik wel nog even wil vragen is: tot welk een einde zou VOORWAARTS, gesteld al dat met het meeste en snelste succès was geöpereerd, ons willen brengen? Wij zouden ons te Ampenan vestigen als rechtstreeksche bestuurders van Lombok, met zijne gemengde hindoesche en mohammedaansche bevolking. De vorst van Lombok, vol rancune en met rechtmatige pretensien op den hem ontnomen troon, zou worden teruggevoerd naar Karang Assem op Bali, in de onmiddellijke linkerflank van ons nieuw gebied! Welk een toestand zou dat geven, en hoe zou men steeds te land en ter zee moeten waken tegen vijandelijkheden van uit Bali! Waarlijk, finantieel schadelijker en meer tot onrust leidende oplossing, dan die van VOORWAARTS, is moeilijk te bedenken.

Het komt mij voor, dat die schrijver wat veel met groote woorden schermt. Dat »met weemoed terug denken aan de dagen van de Compagnie», het »voegen van Lombok als een *parel* bij de eilanden die onder ons direct gezag staan» enz, dat alles klinkt zeer mooi, maar snijdt geen hout. Wij *zijn* niet meer in den tijd der Compagnie, hebben zoowel de schanddaden en afpersingen (zou VOORWAARTS ook *die* terug wenschen?) als de geweldadige wijze van gezagsoefening dier tijden vaarwel gezegd. Evenmin als Nederlands nu nog eens, als onder stadhouder Willem III, in Europa de lakens zou willen of kunnen uitdeelen, evenmin kunnen wij thans in Indie nog eene veroveringspolitiek gaan huldigen. VOORWAARTS citeert de Jongh's »Opkomst van het Nederlandsch gezag in O. Indie». maar hij let niet genoeg op dat eerste woord. Onze tijd van *opkomst* is voorbij, en wij mogen blij zijn, ons voorloopig op het beklommen standpunt te handhaven. Bij eene allermiselijkste

koloniale politiek als die van het Nederland dezer eeuw, die Indië tot bijna den laatsten druppel bloeds heeft uitgezogen om zelf wat vadsiger te kunnen leven, die ons finantieel in staat van kennelijk onvermogen heeft gebracht zonder op zijn beurt te willen bijspringen, die door een grondwet heeft gezorgd dat geen enkele Nederlandsche soldaat tegea zijn wil naar Indië kan worden gezonden om het bedreigde gezag te handhaven — bij zulk eene politiek passen geene doortastende daden meer. Dat zou even zeker op kajesspul uitloopen, als wanneer Zonda's de ellenjonger zich verbeeldt een heer te zijn, en het vurigste ros uit de manège beklimt.

Men kan er zelfs zeker van zijn, dat hierin, n. l. in dat contrast tusschen onze bloedarmoede en onzen grooten mond, de eigenlijke verklaring ligt van dat, tegenover zulk een klein volk anders onbegrijpelijk, échec in Atjeh. Ook met Atjeh zouden wij, was men in 1873 meer t' huis geweest in de wijsbegeerte der geschiedenis, alleen om die reden geen oorlog hebben moeten beginnen.

Geruïneerd door Nederland, moeten wij water in onzen wijn doen, mogen in geen geval meer pochen en geuren en schermen met groote woorden als Compagniestijden, parels aan onze kroon, en dergelijke. De meest strenge en nuchtere logica moet onze handelingen besturen. En dien meester raadplegende, vind ik voor Lombok geene andere gedragslijn dan deze:

Tot het uiterste gaan van hetgeen wij met fatsoen kunnen toegeven, met dit einddoel, dat of de oude vorst, of zijn wettige zoon (ten wiens behoefte hij dan afstand doet) voortaan regeere met waarborgen voor eene betere behandeling zijner mohammedaansche onderdanen (Sasaks) en met een hollandschen assistent-resident naast zich, om de nakoming dier liberaliteiten te surveilleeren. Verbanning van 's vorsten onechten zoon en der voornaamste intriganten van diens kliek naar verwijderde

deelen van den archipel. Door onze bemiddeling worden de Sasaks overgehaald, zich met de voor hen bedongen voordeelen tevreden te stellen, met verklaring dat wij ons voor de richtige nakoming borg stellen. Te Ampenan

wordt eenige militaire macht gelegd, om aan de positie van den ass. resident kracht bijzetten.

P. B.

